

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів**

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Фінанси»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: *очна (денна)*

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему «Податок на доходи фізичних осіб: особливості
оподаткування у воєнний час»**

здобувача Примушко Євгена Вікторовича

(підпис)

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент,
Кондратюк Сергій Якович

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: професор, доктор економічних наук
Буряченко Андрій Євгенович

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	5
1.1 Економічна сутність, структура та особливості становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні	5
1.2 Нормативно-правове регламентування податку на доходи фізичних осіб в Україні та його елементів	13
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	21
2.1 Аналіз справляння податку на доходи фізичних осіб	21
2.2 Оцінка надходжень від податку на доходи фізичних осіб у формуванні дохідної частини бюджетів України	26
2.3 Оцінка ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в умовах війни ...	32
РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	39
3.1 Зарубіжний досвід розвитку податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнних конфліктів	39
3.2 Проблеми та перспективи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні	51
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми обумовлюється значними змінами в податковій системі України, зумовленими воєнним станом, введеним у країні у 2022 році. Податок на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО) є одним із ключових джерел надходжень до бюджету держави, і його роль у воєнний час зростає, адже саме від його стягнення значною мірою залежить фінансування Збройних Сил України та інших потреб оборони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми свідчить про те, що вітчизняні науковці активно досліджують питання оподаткування ПДФО в умовах воєнних дій. Зокрема, дослідити питання: додати джерела впливу воєнного стану на динаміку надходжень ПДФО, проаналізувати: додати джерела зміни в законодавстві щодо оподаткування ПДФО, визначити: додати джерела проблеми та перспективи розвитку системи оподаткування ПДФО в Україні в умовах воєнних дій.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи – дослідити теоретичні, нормативні та практичні аспекти податку на доходи фізичних осіб як джерела бюджетних доходів та сформулювати пропозиції для підвищення його фіскальної ефективності.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- визначити економічну сутність, структура та особливості становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні;
- дослідити нормативно-правове регулювання податку на доходи фізичних осіб в Україні та його сплати до бюджету;
- провести аналіз справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні;
- оцінити надходження від податку на доходи фізичних осіб у формуванні дохідної частини бюджетів України;
- оцінити ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні;

- дослідити зарубіжний досвід розвитку податку на доходи фізичних осіб країн-членів Європейського Союзу;
- обґрунтувати проблеми та перспективи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є податок на доходи фізичних осіб в Україні.

Предметом дослідження є процес формування та розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні за умов воєнного стану.

Методи дослідження включають аналіз нормативно-правового регламентування податку на доходи фізичних осіб в Україні та його сплати до бюджету, порівняльний аналіз зарубіжного досвіду розвитку податку на доходи фізичних осіб країн-членів Європейського Союзу, статистичний аналіз надходжень від податку на доходи фізичних осіб та оцінку ефективності оподаткування в умовах війни.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Практична значимість полягає в можливості використання рекомендацій для вдосконалення податкової політики в умовах воєнного конфлікту. Теоретична значимість виявляється у внеску у розвиток наукової бази з питань оподаткування в умовах кризових ситуацій.

Інформаційна база дослідження включає праці вітчизняних та зарубіжних науковців з приводу становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні, нормативні акти регламентування податку на доходи фізичних осіб в Україні та його сплати до бюджету, статистичні дані та результати наукових досліджень з приводу особливостей надходжень від податку на доходи фізичних осіб у формуванні дохідної частини бюджетів України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1 Економічна сутність, структура та особливості становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні

Податок на доходи фізичних осіб становить одну з основних складових системи прямого оподаткування, оскільки через нього надходить значна частина доходів у бюджет України. Крім того, він функціонує як економічний регулятор, що допомагає державі оптимізувати рівень доходів населення та податкове навантаження на економічно активне населення. Податок на доходи фізичних осіб є ефективним інструментом стабілізації коливань в економіці, оскільки його база оподаткування дозволяє реагувати на економічні зміни з відносною плавністю, маючи важливе фінансове та соціально-регулятивне значення. У зв'язку з цим важливим є проведення досліджень щодо податкового навантаження та фінансової ефективності оподаткування доходів фізичних осіб [16, с. 79].

Податок на доходи фізичних осіб відіграє ключову роль у податковій системі держави, що є її обов'язковим компонентом. Він є важливим джерелом доходів для бюджету та засобом фінансування для державного апарату. Процес оподаткування доходів фізичних осіб є необхідним елементом механізму розподілу та перерозподілу доходів, сприяючи зменшенню соціальної нерівності та забезпеченню економічного зростання країни [24, с. 297].

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним з основних джерел формування бюджету України та важливим інструментом фінансової політики держави. Сутність ПДФО полягає у зборі певного відсотка з доходів громадян, отриманих з різних джерел, таких як заробітна плата, пенсії, відсотки з

банківських вкладів тощо. Підходи авторів щодо сутності поняття «податок на доходи фізичних осіб» наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Підходи авторів щодо сутності поняття «податок на доходи фізичних осіб»

Автор, джерело	Визначення поняття
Волохова І. [13, с. 6]	Необхідно сплатити до бюджету обов'язковий платіж з доходів, отриманих фізичними особами з джерел їх походження на території України та за її межами.
Дутова Н. [17, с. 44]	Законом встановлений обов'язковий платіж, який стягується з доходів, отриманих фізичними особами.
Іванюк В. [20, с. 54]	Це система податків, що стягується з усіх видів доходів, отриманих платниками податку протягом календарного року.
Лютий І. О. [30, с. 54]	Це елемент податкової системи України, який використовується для перерозподілу доходів, що акумулюються в державному та місцевих бюджетах.
Мельник І. Б. [34]	Це форма грошових відносин між державою та фізичними особами з приводу сплати податків з доходів, отриманих ними з різних джерел.
Найденко О. Є. [35, с. 123]	Це один із основних джерел формування доходів бюджетів усіх рівнів, який має важливе значення для фінансування загальнодержавних та місцевих потреб.
Юрчишена Л. В. [53, с. 215]	Це податок, що справляється з усіх видів доходів, отриманих фізичними особами як резидентами, так і нерезидентами України.

Джерело: побудовано автором на основі [13, с. 6; 17, с. 44; 20, с. 54; 30, с. 54; 34; 35, с. 123; 53, с. 215]

Автори [13, с. 6; 17, с. 44; 20, с. 54; 30, с. 54; 34; 35, с. 123; 53, с. 215] використовують різні терміни для опису одного й того ж поняття. Деякі автори [13, с. 6; 17, с. 44; 20, с. 54; 30, с. 54] дають більш розгорнуте визначення, інші – більш лаконічне. Всі визначення [34; 35, с. 123; 53, с. 215] підкреслюють обов'язковий характер платежу, його стягнення з доходів фізичних осіб та його роль у формуванні бюджетів. Податок на доходи фізичних осіб – це важливий елемент податкової системи України, який має значний вплив на економічний розвиток країни.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зауважити, що категорія «доходи фізичних осіб» в рамках національного податкового законодавства пройшла значний етап еволюції. Український законодавець відмовився від загального визначення поняття «дохід» у нормах податкового законодавства та використав підхід, в якому перераховуються і нормативно закріплюються різноманітні види

доходів, які можуть отримувати фізичні особи з урахуванням територіального принципу (джерела походження).

Структура ПДФО включає різні види оподаткування доходів фізичних осіб залежно від їхнього походження та величини. Етапи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні наведені у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Етапи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні

Назва етапу	Ставки	Характеристика
Перший етап (1989–1993 рр.)	13%, 15%, 20%, 30%, 40%, 50%, 60%	Податок на прибуток поділявся на дві частини: основну та додаткову. Платники поділялись на категорії та групи. Податок утримувався за фіксованими ставками, диференційованими за категоріями та групами платників.
Другий етап (1993–2003)	10%, 20%, 30%, 40%, 50%	Податок на доходи фізичних осіб справлявся за групами або категоріями платників залежно від характеру отриманого доходу.
Третій етап (2004–2010)	0%, 1%, 5%, 13%, (15%), 30%, 50%	Значне зниження податкового навантаження, розширення бази оподаткування, запровадження податкового кредиту та податкових соціальних пільг.
Четвертий етап (2011–2015)	0%, 1%, 5%, 10%, 15%, (17%), 30%	Податок на доходи фізичних осіб перетворено на податок на доходи фізичних осіб, а податковий кредит – на податкову знижку. Запроваджено низькопрогресивну шкалу ставок податку.
П'ятий етап (2015 і по сьогодення)	0%, 5%, 18%, (20%)	Суттєві зміни у порядку справляння податку на доходи фізичних осіб.

Джерело: побудовано автором на основі [17, с. 21]

ПДФО – це важливе джерело доходів не лише для державного, але й для місцевих бюджетів. Більша частина ПДФО зараз зараховується до місцевих бюджетів, і становить понад 80% їх надходжень [15].

Однією з найдревніших форм взаємодії між державою та громадянами є система оподаткування, що складається з податків. Основна мета цієї системи полягає в тому, щоб забезпечити фінансові ресурси для держави, необхідні для здійснення нею своїх функцій, зокрема, регулювання економічних процесів. Історично податкове законодавство було нестабільним, що призвело до постійних змін у підходах до оподаткування та встановлення податкових ставок. Наприкінці 2010 року в Україні був прийнятий новий Податковий кодекс [3], що призвело до зниження податкового тягара для громадян і введення прогресивної системи оподаткування. Додаткові зміни в оподаткуванні доходів фізичних осіб були

внесені Законом України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» [8] від 31.03.2014 року. Ці зміни включали зниження ставки єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для роботодавців та скасування вимоги щодо утримання цього внеску з заробітної плати працівників. В результаті цих змін ставка податку на доходи фізичних осіб зросла з 15% до 18%. Податки відіграють важливу роль у фінансуванні бюджету, їхня частка у загальних надходженнях Зведеного бюджету протягом останніх 4 років залишалася на рівні не менше 80%. Фіскальна функція податку на доходи фізичних осіб може бути оцінена на основі динаміки надходжень цього податку до бюджету України.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) виступає як одне з основних джерел поповнення державного бюджету, що використовується для регулювання доходів і накопичень різних соціальних груп. Цей податок можна розглядати як інструмент прямого оподаткування в системі оподаткування України, який характеризується більшою мобільністю та динамічністю, порівняно з іншими складовими прямих податків. Особливості становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні наведені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Особливості становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні

Період	Особливості
1992-2003 рр.	Прибутковий податок з громадян (ПДГ) був основним джерелом податкових надходжень до бюджету. Прогресивна шкала ставок ПДГ (від 10% до 40%) диференціювала оподаткування залежно від рівня доходів. Недосконала система адміністрування ПДГ призводила до значних втрат бюджету.
2004-2013 рр.	Введено податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) з єдиною ставкою 15%. Розширено базу оподаткування ПДФО. Введено податкові пільги для стимулювання певних видів діяльності. Покращено систему адміністрування ПДФО.
2014-2023 рр.	Збільшено ставку ПДФО до 18%. Введено військовий збір 3,5%. Змінено перелік пільг з ПДФО. Покращено електронні сервіси для платників ПДФО.
2024 р. – надалі	Очікувані зміни: зменшення податкового тиску, стимулювання легалізації доходів, удосконалення системи адміністрування.

Джерело: побудовано автором на основі [4-7]

Однією з основних особливостей становлення ПДФО в Україні є постійні зміни законодавства щодо його регулювання та оподаткування. З часом ставки ПДФО зазнають змін, зокрема, збільшуються або зменшуються з метою забезпечення бюджетних потреб держави та стимулювання економічного розвитку [3].

Ретроспективний аналіз ставки ПДФО наведений у табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Ретроспективний аналіз ставки ПДФО

Роки	Ставки ПДФО
1992–2003	Прогресивна шкала від 10% до 40%: Місячний сукупний оподатковуваний дохід, грн: - До 17 грн. – не обкладається податком. - Від 17 грн. до 85 грн. – 10% від суми, що перевищує 17 грн. - Від 86 грн. до 170 грн. – 6,80 + 15% від суми, що перевищує 85 грн. - Від 171 грн. до 1020 грн. – 19,55 + 20% від суми, що перевищує 170 грн. - Від 1021 грн. до 1700 грн. – 189,55 + 30% від суми, що перевищує 1020 грн. - Від 1701 грн. і вище – 393,55 + 40% від суми, що перевищує 1700 грн.
2004–2006	13%
2007–2011	15%
2012	15% до 10730 грн. (1073-10 МЗП на місяць), 17%
2013	15% до 11470 грн. (1147-10 МЗП на місяць), 17%
2014	15% до 12180 грн. (1218-10 МЗП на місяць), 17%
2015	15% до 12180 грн. (1218 -10 МЗП на місяць), 20%
2016–2023	18%

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Примітки: МЗП – мінімальна заробітна плата; прогресивна шкала податків означає, що чим вищий дохід, тим вища ставка податку У 2012-2015 роках застосовувалась подвійна ставка ПДФО: 15% для доходів до певного рівня (визначеного як кратний МЗП) та 17% для доходів, що перевищують цей рівень.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) відноситься до основних джерел формування бюджету та займає перше місце в системі прямого оподаткування в Україні, що свідчить про його велике значення для утворення доходів державного бюджету. Введення воєнного стану призвело до внесення змін, особливо в податкову систему України, оскільки стабільне збирання податків є критично важливим для забезпечення стабільного функціонування держави в умовах війни. Для цього було прийнято ряд законів, включаючи № 2118-IX, № 2120-IX та №

7190, що передбачають особливості оподаткування та звітності під час воєнного стану [29].

Щодо ПДФО було внесено наступні зміни: а) збільшено податкову знижку для некомерційних організацій до 16% за надання благодійної допомоги; б) фізичні особи-підприємці на загальній системі оподаткування можуть враховувати як витрати гроші та матеріальні цінності, передані ЗСУ або іншим військовим формуванням, за умови їхнього документального оформлення згідно з чинним законодавством; в) збільшено ліміт витрат оподаткованого прибутку на 4% за попередній рік, якщо кошти були спрямовані на потреби обороноздатності України; г) фермери, які займаються одноосібною діяльністю, отримали право реалізовувати свою продукцію іншим аграрним підприємствам або трейдерам без сплати ПДФО та військового збору з обороту. Однак ці суми оподатковує покупець продукції (податковий агент) [3].

Становлення ПДФО в Україні відбувалося під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, таких як міжнародні зобов'язання, економічна ситуація у країні, соціальні потреби населення тощо. Впровадження різних податкових пільг та звільнень для певних категорій громадян є ще однією характерною особливістю системи оподаткування доходів фізичних осіб. Перехід до міжнародних стандартів оподаткування, зокрема, до впровадження системи подвійного оподаткування, також має вплив на становлення ПДФО в Україні. Податкова амністія та інші інструменти фіскальної політики використовуються державою для оптимізації оподаткування доходів фізичних осіб та стимулювання сплати податків. Реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб є постійним процесом, спрямованим на підвищення ефективності збору податків та забезпечення сталого розвитку економіки країни [26].

Податкова система України включає в себе широкий спектр інструментів для підтримки соціально вразливих верств населення. Одним із таких інструментів є податкові соціальні пільги, які надаються при сплаті податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) [32, с. 112]. Податкові соціальні пільги – це спеціальні вигоди, які надаються платникам податків з метою зменшення

податкового тягаря на осіб з низьким рівнем доходів або з особливими потребами. Ці пільги можуть включати звільнення від оподаткування певних видів доходів, податкові знижки, а також спеціальні умови оподаткування [15].

Надання податкових соціальних пільг в Україні здійснюється через встановлення відповідних норм та правил у Податковому кодексі України [3] та інших податкових законодавчих актах. Платники податків, які мають право на отримання пільг, подають відповідні документи та заяви до податкових органів, які здійснюють перевірку та встановлюють відповідні пільги.

Українська податкова система передбачає різноманітні види податкових соціальних пільг. До них відносяться:

- Звільнення від оподаткування певних видів доходів, таких як соціальні виплати, допомога по безробіттю та інвалідам.
- Податкові знижки для певних категорій громадян, наприклад, пенсіонерів або осіб з інвалідністю.
- Зменшення ставок ПДФО для осіб з низьким рівнем доходів або з особливими потребами [29].

Податкові соціальні пільги в Україні відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної справедливості та зменшенні соціальних нерівностей. Вони допомагають забезпечити доступ до основних соціальних послуг та підтримують економічну стабільність країни шляхом зменшення податкового навантаження на найбільш вразливі верстви населення.

Податкові соціальні пільги в Україні відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної справедливості та підтримці найбільш вразливих верств населення. Вони є ефективним інструментом для зменшення податкового тягаря на осіб з низьким рівнем доходів та забезпечення соціальної захищеності населення [20, с. 182].

Податкові соціальні пільги при сплаті податку на доходи фізичних осіб в Україні наведені у табл. 1.5.

**Таблиця 1.5 – Податкові соціальні пільги при сплаті податку на доходи
фізичних осіб в Україні**

Вид пільги	Хто має право	Розмір пільги	Умови застосування
Базова пільга	Всі платники податку	50% прожиткового мінімуму для працездатної особи	Застосовується до будь-якого виду заробітної плати, що не перевищує граничного розміру доходу. Граничний розмір доходу у 2024 році становить 3180 грн.
Повищена пільга (150%)	- Одинокі батьки, які утримують одного або двох дітей віком до 18 років. - Батьки, які утримують трьох і більше дітей віком до 18 років. - Осіб з інвалідністю I та II групи. - Осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. - Ветерани війни.	150% прожиткового мінімуму для працездатної особи	Застосовується до будь-якого виду заробітної плати, що не перевищує граничного розміру доходу. Граничний розмір доходу у 2024 році становить 4770 грн.
Повищена пільга (200%)	- Осіб, які утримують трьох і більше дітей віком до 18 років, один з яких має інвалідність. - Осіб з інвалідністю III групи. - Осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи I та II категорії. - Ветерани війни, які мають інвалідність	200% прожиткового мінімуму для працездатної особи	Застосовується до будь-якого виду заробітної плати, що не перевищує граничного розміру доходу. Граничний розмір доходу у 2024 році становить 6360 грн.
Додаткова пільга на дітей	Батьки, які утримують двох і більше дітей віком до 18 років	100 грн. на кожну дитину	Застосовується до будь-якого виду заробітної плати незалежно від її розміру.
Пільга для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської	Осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи III та IV	50% прожиткового мінімуму для працездатної	Застосовується до будь-якого виду заробітної плати незалежно від її розміру.

катастрофи	категорії	особи	
------------	-----------	-------	--

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Прожитковий мінімум для працездатної особи у 2024 році становить 3028 грн. Граничний розмір доходу розраховується як добуток прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, та 1,4. Платник податку може застосовувати лише одну пільгу на свій вибір [3].

Отже, економічна сутність податку на доходи фізичних осіб полягає в тому, що цей податок виступає як одне з основних джерел надходжень до державного бюджету та є способом фінансування соціальних та економічних програм. Структура податку на доходи фізичних осіб в Україні включає різні категорії податкових ставок в залежності від величини доходу, а також звільнення від оподаткування деяких видів доходів. Особливості становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні включають поступове підвищення податкових ставок, удосконалення системи податкових пільг та спрощення процедури обчислення та сплати податків.

1.2 Нормативно-правове регламентування податку на доходи фізичних осіб в Україні та його елементів

Податок на доходи фізичних осіб є важливим інструментом регулювання доходів населення, забезпечення соціальної справедливості та розвитку державного бюджету. Ставки податку на доходи фізичних осіб можуть бути різними для різних категорій населення, залежно від рівня та джерел їх доходів. Податок на доходи фізичних осіб є важливим джерелом доходів для держави, яке дозволяє забезпечити фінансування соціальних та господарських програм. Україна постійно вдосконалює систему оподаткування доходів фізичних осіб, враховуючи світові тенденції та потреби національної економіки. Запровадження електронних сервісів для обчислення та сплати податків сприяє підвищенню

ефективності податкової системи та зменшенню можливостей для ухилення від сплати податків [28, с. 71].

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним із найважливіших джерел надходжень до бюджету України. Він відіграє суттєву роль у регулюванні доходів громадян та стимулюванні економічного розвитку. Нормативно-правове регулювання ПДФО в Україні ґрунтується на Конституції України [2], Податковому кодексі України [3] та інших нормативно-правових актах [1; 4-8].

Головна мета держави полягає в створенні сприятливих умов для економічного зростання та встановленні відповідного механізму збирання податків для формування власних фінансових ресурсів. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) виконує фіскальну функцію, будучи одним із ключових джерел доходів як для місцевих, так і для державного бюджетів. Для забезпечення соціальної справедливості важливо зосередитися на регулюючій функції ПДФО, зокрема на рівні та структурі доходів, щоб забезпечити прозорий підхід у розподілі та регулюванні податкових обов'язків для всіх громадян України. Для забезпечення фінансової стабільності бюджету через власні фінансові ресурси, податок на доходи фізичних осіб стає суттєвим джерелом доходу сучасних бюджетів. Вчені [22, с. 329] визначають основні характеристики ПДФО, які відображаються у сферах:

- Економічна: передача частини доходу на користь держави.
- Політична: формування та реалізація фінансово-податкової політики з урахуванням інтересів різних верств населення.
- Соціальна: заохочення економічно активного населення до працевлаштування за рахунок збільшення особистого доходу та підвищення рівня добробуту [20].

Податковий кодекс України (ПКУ) – основний нормативно-правовий акт, що визначає порядок обчислення та сплати ПДФО [3]. Механізм нарахування та стягнення ПДФО регулюється відповідно до розділу IV Податкового кодексу України. Згідно зі статтею 162 цього кодексу, платниками ПДФО є:

- Фізичні особи – резиденти, які отримують доходи як в Україні, так і за кордоном.
- Фізичні особи – нерезиденти, які отримують доходи з джерел в Україні.
- Податкові агенти – юридичні або фізичні особи, які повинні нараховувати, утримувати та сплачувати податок від імені та за рахунок платника [3].

Для визначення об'єкта оподаткування ПДФО слід зауважити, що це доходи з різних джерел, які породжують податкові зобов'язання платника податку. Згідно зі стандартною міжнародною класифікацією, основними джерелами доходу є: трудові доходи, підприємницькі доходи, інвестиційні доходи, доходи від власності, державні соціальні трансфери, родинна допомога та трансфери.

Для вирішення проблем у податковій системі, особливо щодо механізму збору податку на доходи фізичних осіб, необхідно розглянути теоретичне визначення доходу як об'єкта оподаткування. Важливо відзначити, що існує різне тлумачення поняття «дохід» відомими науковцями:

- Мартинець І. Г. [31, с. 115] та Носова Є. А. [37, с. 112] розглядають його як загальну суму грошей, одержану особою протягом певного періоду, включаючи заробітну плату, інші доходи з праці, доходи від власності, такі як ренти, проценти, дивіденди, і трансфертні платежі.
- Славкова А. А. [43, с. 157; 44, с. 61] та Лютий І. О. [30, с. 54] розглядають дохід як суму грошових коштів і матеріальних благ, одержаних за певний період часу у натуральній формі для задоволення фізичних, моральних, економічних та інтелектуальних потреб людини.
- Мельник І. Б. [34] та Найдено О. Є. [35, с. 123] розглядають дохід як сукупність грошових та натуральних надходжень за певний період.
- К. І. Швабій [50, с. 28] визначає дохід як всі надходження, що виникають від процесу ціноутворення, з урахуванням затрат, необхідних для його отримання.
- Юрчишена Л. В. [53, с. 215] розглядає дохід як суму доходів, скориговану на суму податкових вилучень та зменшену на суму економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму та інших пільг.

Об'єктом оподаткування податку на доходи фізичних осіб можна розглядати сукупність грошових та натуральних надходжень за визначений період, які використовуються фізичними особами для споживання та накопичення [3]. Згідно з Податковим кодексом України (стаття 163), об'єкт оподаткування податку на доходи фізичних осіб залежить від статусу платника податку [3]. Для резидентів це включає загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, доходи з джерел в Україні та іноземні доходи. Для нерезидентів об'єктом оподаткування є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерел в Україні та доходи з джерел в Україні, що остаточно оподатковуються при їхньому нарахуванні.

Порядок обчислення ПДФО в Україні наведений у табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Порядок обчислення ПДФО в Україні

Етап	Опис
1. Визначення об'єкта оподаткування	Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід
2. Застосування пільг	Зменшення бази оподаткування або ставки податку
3. Розрахунок податку	18% від оподаткованого доходу
4. Сплата податку	До 20 числа наступного за звітним місяцем
5. Звітність	Подання податкової декларації про доходи

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Основними елементами ПДФО є:

- Платники податку: фізичні особи, які отримують доходи в Україні, резиденти та нерезиденти.
- Об'єкт оподаткування: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід платника податку, який складається з усіх його доходів, отриманих протягом звітного податкового періоду.
- База оподаткування: сума загального місячного (річного) оподаткованого доходу, зменшена на суми податкових пільг.
- Ставки податку: базова ставка ПДФО становить 18%. Для деяких видів доходів застосовуються інші ставки, зокрема 16,5%, 5%, 0%.
- Податкові пільги: платникам ПДФО надається ряд податкових пільг, які зменшують базу оподаткування або суму податку, що сплачується.
- Податковий період: календарний місяць, квартал або рік.

– Порядок обчислення та сплати податку: ПДФО обчислюється та сплачується платниками податку самостійно або податковими агентами [41, с. 94].

Об'єктом оподаткування є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; ставка податку – 18%; пільги – зменшують базу оподаткування або ставку податку; способи сплати – готівкою, через банківські установи, платіжні термінали. Платники податку – резиденти та нерезиденти, які отримують доходи з джерелом їх походження з України. Терміни сплати – до 20 числа наступного за звітним місяцем. Відповідальність за несплату – штрафи, пеня, адміністративна та кримінальна відповідальність [3]. Контроль за сплатою ПДФО здійснюється Державною податковою службою України (ДПС). Методи контролю: перевірки; моніторинг; аналіз податкової звітності.

Нормативно-правове регулювання ПДФО в Україні здійснюється на основі таких джерел права:

– Конституція України [2]: визначає основні принципи оподаткування, зокрема справедливість та рівність.

– Податковий кодекс України містить норми, що регулюють усі аспекти ПДФО, включаючи платників податку, об'єкт оподаткування, базу оподаткування, ставки податку, податкові пільги, порядок обчислення та сплати податку [3].

– Інші нормативно-правові акти: до цієї категорії належать закони України, акти Кабінету Міністрів України, накази Міністерства фінансів України та інші нормативно-правові акти, що регулюють окремі аспекти ПДФО [4-8].

Незважаючи на те, що нормативно-правова база ПДФО в Україні є досить розвиненою, існує ряд проблем, які потребують вирішення: складність та заплутаність норм законодавства, що призводить до складнощів у розумінні та застосуванні норм ПДФО платниками податків та податковими органами; часті зміни законодавства, що ускладнює адаптацію платників податків до нових норм та створює ризики для бізнесу; недостатній рівень податкової культури, що призводить до ухилення від сплати ПДФО та інших податків.

Основний правовий акт, який визначає процедури обчислення та сплати ПДФО в Україні, – це Податковий кодекс України [3], що регулює відносини у сфері оподаткування та визначає перелік податків і зборів, включаючи податок на доходи фізичних осіб, що описаний у розділі IV. Хоча ПДФО є загальнодержавним податком, він відіграє значну роль у формуванні доходів як державного, так і місцевих бюджетів, оскільки згідно з Бюджетним кодексом України, надходження від цього податку розподіляються між бюджетами різних рівнів [3].

При розгляді суб'єктного складу учасників податкових відносин, пов'язаних із виконанням фізичними особами своїх податкових обов'язків, важливо звернути увагу на застосування принципів територіальності та резидентства при сплаті ПДФО. Це означає, що для фізичних осіб – резидентів об'єктом оподаткування є загальний місячний (річний) дохід та/або іноземні доходи, отримані за межами України; для фізичних осіб – нерезидентів – оподатковуваними є доходи з джерелами їх походження в Україні та/або загальний місячний (річний) дохід з джерел в Україні. Пункт 164.2 статті 164 Податкового кодексу України містить перелік доходів, які повинні бути включені до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку [3].

Основними складовими загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку є заробітна плата, нарахована та виплачена роботодавцем згідно умов трудового договору, де роботодавець виступає податковим агентом, а також винагороди за цивільно-правовими договорами за виконані роботи чи надані послуги. З 2013 до 2015 року діяла система оподаткування заробітної плати та подібних виплат двома ставками ПДФО, які у 2016 році були замінені єдиною ставкою 18%, яка залишається актуальною й донині. Прогресивна модель ПДФО, яка передбачає збільшення ставок в залежності від рівня отриманого доходу, призначена для реалізації принципу соціальної справедливості. Однак українські умови, зокрема політичні, правові та економічні фактори, ускладнюють вирішення цього питання [3].

В умовах воєнного стану в Україні діють особливі правила оподаткування та сплати ПДФО. Ці правила встановлені законами України: «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» [4], «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [5], «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» [6].

Основні зміни в оподаткуванні ПДФО на період воєнного стану: збільшено граничний розмір річного доходу, з якого сплачується ПДФО за ставкою 18%, з 1 млн грн до 2 млн грн; зменшено перелік податкових пільг; збільшено терміни подання податкової декларації про доходи; встановлено мораторій на проведення податкових перевірок. Сплата ПДФО в період воєнного стану здійснюється на рахунки бюджету, відкриті в Національному банку України [4-6].

Бюджетний кодекс України [1] є ключовим законодавчим актом, який визначає порядок збирання та розподілу податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) до бюджетів на різних рівнях управління. Цей документ встановлює механізми збору ПДФО та визначає права та обов'язки суб'єктів бюджетного процесу щодо його справляння. Бюджетний кодекс враховує принципи децентралізації та розвитку місцевого самоврядування, забезпечуючи адекватне фінансування регіональних та місцевих бюджетів. Цей документ також встановлює механізми моніторингу та контролю за використанням коштів, отриманих від ПДФО, для забезпечення їх ефективного використання та уникнення недопущення корупційних схем. Крім того, Бюджетний кодекс України є основою для розробки та впровадження податкової політики, спрямованої на забезпечення стабільності та розвитку економіки країни.

Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» установлює правила щодо сплати військового збору, який є додатковим платежем до податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) [7]. Цей закон визначає порядок обчислення та сплати військового збору та

встановлює відповідальність за його несплату чи неправильне обчислення. Військовий збір є важливим джерелом фінансування оборони та забезпечення національної безпеки країни. Згідно з цим законом, громадяни України зобов'язані сплачувати військовий збір у встановленому порядку та строку. Це сприяє забезпеченню фінансової підтримки Збройних Сил та інших військових формувань для забезпечення національної безпеки та обороноздатності України.

Отже, система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні постійно розвивається. Завдяки вдосконаленню законодавства та підвищенню ефективності адміністрування ПДФО зростають надходження до бюджету, що позитивно впливає на соціально-економічний стан країни. Україна, як будь-яка інша країна, має складну систему нормативно-правового регулювання податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та його складових. Нормативна база, що стосується ПДФО, складається з Податкового кодексу України та інших законодавчих актів, які визначають правила обчислення, сплати та звітності за цим податком. Висновок дозволяє визначити, що наявні законодавчі акти визначають основні аспекти податкових відносин між державою та громадянами, включаючи визначення об'єктів оподаткування, порядок нарахування та сплати податку, а також особливості застосування соціальних пільг. Це регулювання сприяє забезпеченню фіскальної стабільності та соціальної справедливості, сприяючи зменшенню податкового навантаження на найбільш вразливі верстви населення і підтримці соціально-економічного розвитку країни. Однак, важливо продовжувати аналізувати та вдосконалювати податкове законодавство для забезпечення ефективності та прозорості системи оподаткування, а також для врахування змін у соціально-економічному середовищі країни. Такий підхід допоможе забезпечити стабільність та підтримку розвитку національної економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС

2.1 Аналіз справляння податку на доходи фізичних осіб

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним із найважливіших джерел доходів бюджету України. Його ефективне справляння має вирішальне значення для забезпечення фінансової стійкості держави та реалізації соціальних та економічних програм. Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні упродовж 2019-2023 рр. наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні упродовж 2019-2023 рр.

Рік	Ставка	Пільги	Адміністрування	Вплив COVID-19 та війни
1	2	3	4	5
2019	18% для всіх доходів фізичних осіб	Діяли пільги для ФОПів, а також пільги з продажу нерухомості.	Адміністрування ПДФО здійснювала Державна податкова служба (ДПС) України.	Не було значного впливу COVID-19 чи війни, адже ці події ще не відбулися.
2020	Збереглася ставка 18% для всіх доходів фізичних осіб.	Зберігалися пільги для ФОПів, а також пільги з продажу нерухомості.	Впроваджено систему електронних податкових накладних (Е-ПН), розширено повноваження ДПС.	Карантинні обмеження негативно вплинули на надходження ПДФО, адже багато людей втратили роботу або зазнали зменшення доходів.
2021	18%, 19,5% (понад 1 млн грн)	Пільги для ФОПів, з продажу нерухомості	Е-ПН, розширення повноважень ДПС	Зменшення надходжень ПДФО через карантин
2022	18%, військовий збір 3,5%	Пільги для волонтерів, звільнення	Спрощення для ФОПів, збільшення	Різне падіння надходжень ПДФО, зростання

		допомоги на армію	штрафів	тіньової економіки
Продовження табл. 2.1				
1	2	3	4	5
2023	18%, військовий збір 3,5%	Пільги для волонтерів, звільнення допомоги на армію	Спрощення для ФОПів, збільшення штрафів	Поступове відновлення надходжень ПДФО, боротьба з тіньовою економікою

Джерело: побудовано автором на основі [40]

З 1 січня 2021 року збільшено граничний розмір річного доходу, з якого сплачується ПДФО за ставкою 18%, з 1 млн грн до 1,5 млн грн. З 1 липня 2021 року скасовано пільгу з ПДФО на доходи від продажу нерухомості. З 1 березня 2022 року введено військовий збір з ПДФО за ставкою 3,5%. З 16 березня 2022 року скасовано підвищену ставку ПДФО 19,5% для доходів понад 1 млн грн. З 1 січня 2023 року збільшено граничний розмір річного доходу, з якого сплачується ПДФО за ставкою 18%, з 1,5 млн грн до 2 млн грн.

Для оцінки значення податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) аналізуємо структуру доходної частини бюджету України на 2019-2023 рр. (рис. 2.1).

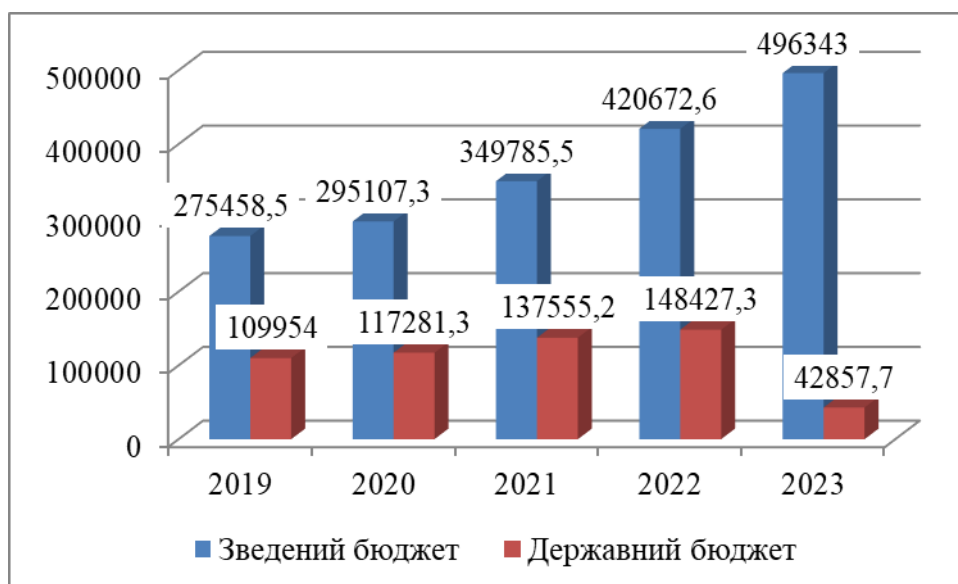

Рисунок 2.1 – Динаміка податку на доходи фізичних осіб у складі доходної частини бюджету України за 2019-2023 рр. (млн. грн)

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Надходження від ПДФО до бюджетів України протягом 2019-2023 років зростали. У 2023 році надходження від ПДФО до зведеного бюджету склали 496 343 млн. грн., що на 80,7% більше, ніж у 2019 році. У 2023 році надходження від ПДФО до державного бюджету склали 42 857,7 млн. грн., що на 29,0% більше, ніж у 2019 році. Слід зазначити, що у 2023 році спостерігається значне зниження надходжень від ПДФО до державного бюджету порівняно з 2022 роком, що пов'язано з війною в Україні, яка негативно вплинула на економіку країни.

Відповідно до проведеного аналізу динаміки доходної частини державного бюджету України (додатки А-В) за 2021-2023 роки з економічної точки зору для кожного з головних джерел доходу, варто відзначити, що дохід з ПДФО збільшився на 50% з 2021 по 2023 рік, що пов'язано із зростанням зайнятості, збільшення доходів населення та можливі зміни в податковому законодавстві. У 2022 році спостерігається помітний спад податку на прибуток підприємства, але в 2023 році відбувається певне відновлення надходжень цього податку на Державного бюджету України, хоча рівень доходу залишається нижчим, ніж у 2021 році. Ймовірні причини зростання податку на прибуток підприємства за 2021-2023 рр. включають зміни в економічному середовищі, в тому числі зміни у зарубіжних та внутрішніх ринкових умовах, а також можливі зміни в податковій політиці. Рентна плата за користування надрами за 2022-2023 рр. зменшилася, що пов'язано з різними факторами, такими як зміни в видобутку природних ресурсів, зміни в цінах на світових ринках або зміни в законодавстві щодо користування надрами. Спостерігаємо помітне зростання надходжень доходів від акцизного податку в 2023 році після значного спаду у 2022 році. Це є результатом змін у споживчих звичках, цінах на нафтопродукти або змін в ставках акцизного податку. Податок на додану вартість (ПДВ) збільшився з 2021 по 2023 рік, хоча зменшення в 2022 році є помітним. Зміни в рівні доходу з ПДВ є пов'язані з економічною активністю, рівнем споживання, змінами в законодавстві щодо оподаткування, а також економічними та політичними подіями на внутрішніх та зовнішніх ринках [40]. Проведений аналіз динаміки доходної частини державного бюджету України за 2021-2023 роки показує різні тенденції в кожній з головних

груп доходів, що вказує на складні економічні процеси, що відбуваються в країні та на важливість глибокого аналізу кожного з них для вивчення їхніх причин та наслідків.

ПДФО займає друге місце після непрямого податку на додану вартість (ПДВ). З лютого 2022 року через повномасштабну війну державні фінанси були змушені переглянути свої пріоритети у видатках. Значна частина коштів була спрямована на потреби оборони, і вона склала у 2022 році 1142,87 мільярда гривень, що у 9 разів перевищує показники 2021 року. Понад 65% цих видатків на оборону йшли на утримання військовослужбовців. Порівняно з 2021 роком, у 2022 році видатки на грошове забезпечення військовослужбовців зросли у 5 разів і становили 746 мільярдів гривень [40].

У зв'язку з частковою мобілізацією зросла кількість військовослужбовців в Україні. Якщо в 2021 році у Збройних силах України налічувалося 261 тисяча осіб, то в 2022 році їх кількість зросла до 700 тисяч, а у секторі оборони їх кількість склала понад 1 мільйон осіб.

Питома вага «військового ПДФО» у доходах місцевих бюджетів за 2022 рік зросла до рекордних 20%, порівняно з 3% у дохідній частині 2021 року. Профіцит місцевих бюджетів за підсумками 2022 року склав 12,8%, що становить 70,8 мільярдів гривень, що є неординарним показником. Для багатьох громад надходження «військового» ПДФО в 2022 році покращило фінансове становище місцевих бюджетів і, для деяких, стало основним джерелом фінансування [40].

У результаті часткової мобілізації кількість військовослужбовців в Україні значно зросла протягом періоду з 2021 по 2023 рік. Наприкінці 2021 року в Збройних силах України (ЗСУ) було налічено 261 тисячу осіб. Проте, у 2022 році кількість військових у ЗСУ вже становила 700 тисяч осіб, а в секторі оборони ця цифра перевищила 1 мільйон осіб. Це спричинило значний ріст питомої ваги «військового ПДФО» у доходах місцевих бюджетів до рекордних 20% у 2022 році, порівняно з 3% у 2021 році.

Згідно з планом, профіцит «військового» ПДФО на кінець 2023 року розподілявся між Державною службою спеціального зв'язку та захисту

інформації України (Держспецзв'язок) та Міністерством оборони України (Міноборони) у співвідношенні 50% на 50% для придбання артилерійських систем. З 2024 року планується змінити структуру розподілу «військового» ПДФО, призначивши 45% для Держспецзв'язку, 45% для Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості та 10% для головних розпорядників секторів безпеки.

Основні напрямки використання «військового» ПДФО включають закупівлю спеціальної техніки та засобів зв'язку, інвестиції в розвиток та модернізацію оборонно-промислового комплексу, науково-технічний розвиток новітніх оборонних технологій та розширення виробничих потужностей для забезпечення потреб армії. Однак внаслідок змін до Бюджетного кодексу України місцеві влади виражають стурбованість щодо можливих втрат коштів від ПДФО. Міністерство фінансів України планує вирішувати цю проблему за рахунок надання додаткових дотацій, запланованих на 2024 рік у розмірі 33,4 мільярда гривень (порівняно з 22,1 мільярда гривень у 2022 році) [40].

Загалом, механізм трансфертів призначений для підтримки місцевих бюджетів та забезпечення контролю за цільовим використанням коштів. Одним із причин відведення «військового» ПДФО є витрачання додаткових надходжень місцевими владами на нескориговані напрямки. Проте, важливо зауважити, що ці гроші мають бути використані на територіальну оборону, яка підпорядкована місцевій владі, або на будівництво оборонних споруд, таких як бомбосховища.

Отже, справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні є важливою складовою системи оподаткування країни та відіграє ключову роль у формуванні доходів бюджету. Проте, варто враховувати деякі проблеми та виклики, з якими стикається система справляння цього податку. Перш за все, необхідно постійно вдосконалювати механізми збирання та використання ПДФО з метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи та збалансованого розвитку економіки. Крім того, важливо забезпечити прозорість та чесність у справлянні податку, а також управління отриманими коштами, щоб забезпечити належне фінансування соціальних та економічних потреб суспільства. До інших

важливих аспектів відноситься також постійний моніторинг та аналіз ефективності податкової політики щодо ПДФО, а також адаптація її до змін у внутрішній та зовнішній економічній ситуації. Крім того, необхідно вдосконалювати правову базу та забезпечити розвиток механізмів податкового адміністрування для підвищення ефективності справляння ПДФО та попередження податкових зловживань. У цілому, аналіз справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні підкреслює необхідність постійного удосконалення податкової системи та впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності та прозорості оподаткування, щоб забезпечити стабільний розвиток економіки та соціального зростання країни.

2.2 Оцінка надходжень від податку на доходи фізичних осіб у формуванні дохідної частини бюджетів України

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) відіграє ключову роль у формуванні доходів бюджетів України. Його частка у загальних податкових надходженнях сягає близько 40%, що робить його одним з найважливіших джерел фінансування державних видатків. Динаміка надходжень ПДФО до зведеного бюджету України наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка надходжень ПДФО до зведеного бюджету України за 2019-2023 рр. (млн. грн)

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023 до 2019 рр.	
						млн. грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Надходження ПДФО, млн. грн	275458,5	295107,3	349785,5	420672,6	496343	220884,5	80,19
Доходи зведеного бюджету, млн. грн	1289779,8	1376661,6	1662242,7	2196273,3	3104306,6	1814526,8	140,69

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Надходження ПДФО до загального обсягу доходів зведеного бюджету, %	21,36	21,44	21,04	19,15	15,99	-5,4	-25,14
Податкові надходження зведеного бюджету, млн. грн	1070321,8	1136687,2	1453804,1	1343225	1638085	567763,2	53,05
Надходження ПДФО до загального обсягу податкових надходжень зведеного бюджету, %	25,74	25,96	24,06	31,32	30,30	4,6	17,73
Податки на доходи, прибуток, що надійшли до зведеного бюджету, млн. грн	392775,2	413579	513630	551234,4	655633,4	262858,2	66,92
Надходження ПДФО до загального обсягу податків на доходи, прибуток, %	70,13	71,35	68,10	76,31	75,70	5,6	7,95

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Надходження ПДФО зросли з 275 458,5 млн. грн в 2019 році до 496 343 млн. грн в 2023 році, що представляє зростання на 220 884,5 млн. грн або 80,19% протягом цього періоду. Загальні доходи зведеного бюджету збільшилися з 1 289 779,8 млн. грн в 2019 році до 3 104 306,6 млн. грн в 2023 році, що є збільшенням на 1814526,8 млн. грн або 140,69% протягом п'яти років. Відношення надходжень ПДФО до загального обсягу доходів зведеного бюджету зменшилося з 21,36% в 2019 році до 15,99% в 2023 році, що є зменшенням на 5,4% або 25,14%. Податкові надходження зведеного бюджету зросли з 1 070 321,8 млн. грн в 2019 році до 1

638 085 млн. грн в 2023 році, що представляє зростання на 567 763,2 млн. грн або 53,05%. Відношення надходжень ПДФО до загального обсягу податкових надходжень зведеного бюджету збільшилося з 25,74% в 2019 році до 30,30% в 2023 році, що є збільшенням на 4,6% або 17,73%. Податки на доходи, прибуток, що надійшли до зведеного бюджету, зросли з 392 775,2 млн. грн в 2019 році до 655 633,4 млн. грн в 2023 році, що є зростанням на 262 858,2 млн. грн або 66,92%. Відношення надходжень ПДФО до загального обсягу податків на доходи, прибуток, збільшилося з 70,13% в 2019 році до 75,70% в 2023 році, що є збільшенням на 5,6% або 7,95%. Загалом можна зробити висновок, що надходження ПДФО зросли протягом періоду з 2019 по 2023 рік, проте їхній внесок у загальний обсяг доходів та податкових надходжень зменшився.

Протягом 2019-2023 років спостерігається значне зростання надходжень ПДФО до зведеного бюджету України (рис. 2.2).

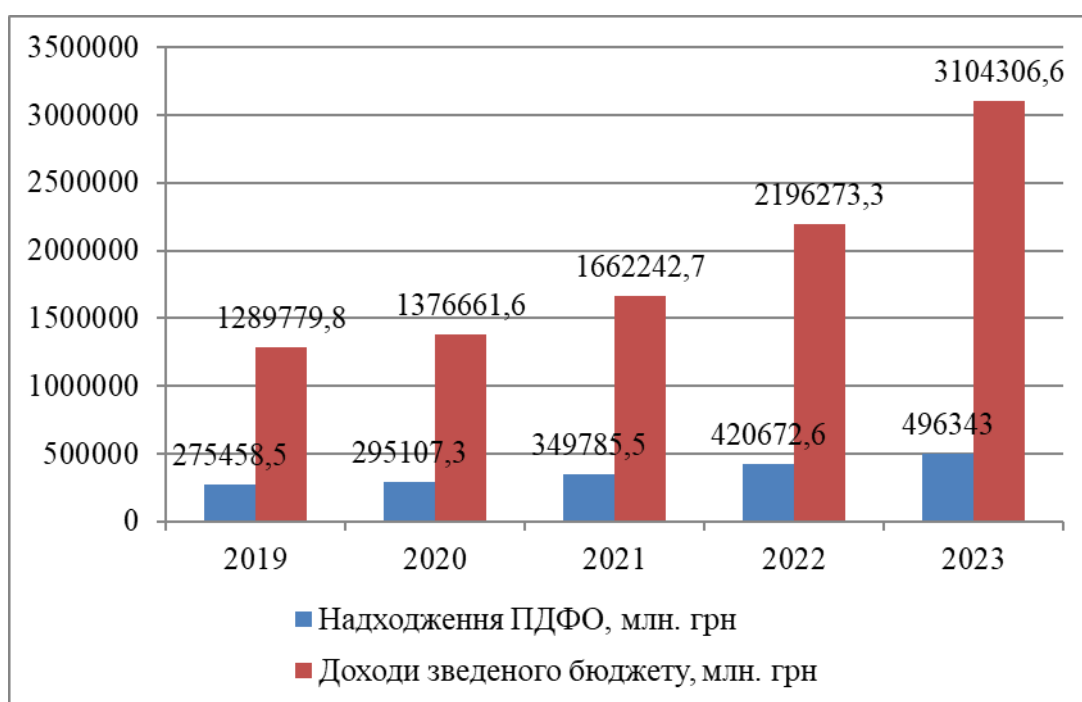

Рисунок 2.2 – Динаміка надходжень ПДФО до зведеного бюджету України за 2019-2023 рр. (млн. грн)

Джерело: побудовано автором на основі [40]

У 2023 році надходження ПДФО сягнули 496 343 млн. грн., що на 80,19% більше, ніж у 2019 році. Це свідчить про те, що ПДФО відіграє все більш важливу

роль у формуванні доходів зведеного бюджету. Незважаючи на зростання, частка ПДФО у загальних доходах зведеного бюджету поступово зменшується. У 2019 році вона становила 21,36%, а у 2023 році – 15,99%. Це зумовлено більш швидким зростанням інших видів доходів, таких як акцизи та плата за землю. Частка ПДФО у загальних податкових надходженнях зведеного бюджету також зменшується. У 2019 році вона становила 25,74%, а у 2023 році – 30,30%. Це свідчить про те, що зростання податкових надходжень відбувається не лише за рахунок ПДФО, але й за рахунок інших видів податків. Надходження від ПДФО становлять більшу частину податків на доходи та прибуток, що надходять до зведеного бюджету. У 2019 році ця частка становила 70,13%, а у 2023 році – 75,70%. Це підкреслює важливість ПДФО як джерела доходів для державного бюджету.

Поряд із проведеним дослідженням надходжень ПДФО до зведеного бюджету України проаналізуємо динаміку надходжень цього податку до державного бюджету України (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка надходжень ПДФО до державного бюджету України за 2019-2023 рр. (млн. грн)

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023 до 2019 рр.	
						млн. грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Надходження ПДФО, млн. грн	109954	117281,3	137555,2	148427,3	206944,8	96990,8	88,21
Доходи державного бюджету, млн. грн	998278,9	1076016,7	1296852,9	1787395,6	2671998	1673719,1	167,66
Надходження ПДФО до загального обсягу доходів державного бюджету, %	11,01	10,90	10,61	8,30	7,74	-3,27	-29,68
Податкові надходження державного бюджету, млн. грн	799776	851115,6	1107090,9	949764,4	1203544,1	403768,1	50,49

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Надходження ПДФО до загального обсягу податкових надходжень державного бюджету, %	13,75	13,78	12,42	15,63	17,19	3,45	25,07
Податки на доходи, прибуток, що надійшли до державного бюджету, млн. грн	217040,4	225976,3	285307	265477,1	350781,9	133741,5	61,62
Надходження ПДФО до державного бюджету України, %	50,66	51,90	48,21	55,91	59,00	8,33	16,45

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Протягом 2019-2023 років спостерігається суттєве зростання надходжень ПДФО до державного бюджету України. У 2023 році надходження ПДФО сягнули 206 944,8 млн. грн., що на 88,21% більше, ніж у 2019 році. Це свідчить про те, що ПДФО відіграє дедалі важливішу роль у формуванні доходів державного бюджету. Незважаючи на зростання, частка ПДФО у загальних доходах державного бюджету поступово зменшується. У 2019 році вона становила 11,01%, а у 2023 році – 7,74%. Це зумовлено більш швидким зростанням інших видів доходів, таких як акцизи та плата за землю. Частка ПДФО у загальних податкових надходженнях державного бюджету також зменшується. У 2019 році вона становила 13,75%, а у 2023 році – 17,19%. Це свідчить про те, що зростання податкових надходжень відбувається не лише за рахунок ПДФО, але й за рахунок інших видів податків.

Надходження від ПДФО становлять більшу частину податків на доходи та прибуток, що надходять до державного бюджету. У 2019 році ця частка становила

50,66%, а у 2023 році – 59,00%. Це підкреслює важливість ПДФО як джерела доходів для державного бюджету.

Надходження ПДФО зросли з 109 954 млн. грн в 2019 році до 206 944,8 млн. грн в 2023 році, що представляє зростання на 96 990,8 млн. грн або 88,21% протягом цього періоду. Загальні доходи державного бюджету збільшилися з 998 278,9 млн. грн в 2019 році до 2 671 998 млн. грн в 2023 році, що є збільшенням на 1 673 719,1 млн. грн або 167,66% протягом п'яти років.

Протягом 2019-2023 років спостерігається значне зростання надходжень ПДФО до державного бюджету України (рис. 2.3).

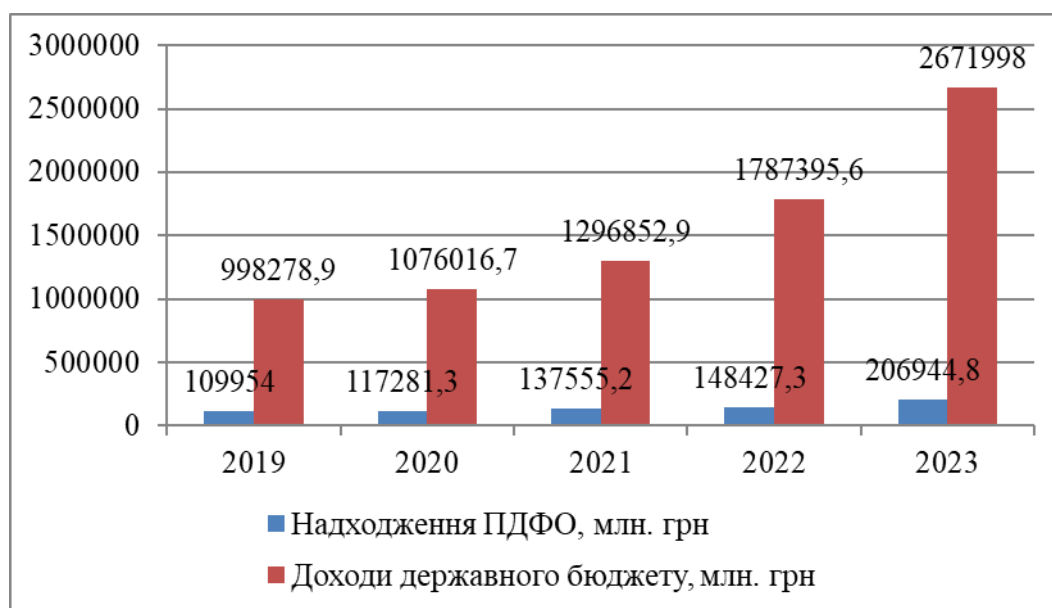

Рисунок 2.3 – Динаміка надходжень ПДФО до державного бюджету України за 2019-2023 рр. (млн. грн)

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Варто відзначити, що надходження ПДФО до державного бюджету зростали протягом аналізованого періоду, але їх внесок у загальний обсяг доходів і податкових надходжень державного бюджету зменшувався.

Відношення надходжень ПДФО до загального обсягу доходів державного бюджету зменшилося з 11,01% в 2019 році до 7,74% в 2023 році, що є зменшенням на 3,27% або 29,68%. Податкові надходження державного бюджету зросли з 799 776 млн. грн в 2019 році до 1 203 544,1 млн. грн в 2023 році, що представляє зростання на 403 768,1 млн. грн або 50,49%. Відношення надходжень

ПДФО до загального обсягу податкових надходжень державного бюджету збільшилося з 13,75% в 2019 році до 17,19% в 2023 році, що є збільшенням на 3,45% або 25,07%.

Податки на доходи, прибуток, що надійшли до державного бюджету, зросли з 217 040,4 млн. грн в 2019 році до 350 781,9 млн. грн в 2023 році, що є зростанням на 133 741,5 млн. грн або 61,62%. Відношення надходжень ПДФО до державного бюджету зросло з 50,66% в 2019 році до 59,00% в 2023 році, що є збільшенням на 8,33% або 16,45%.

Отже, динаміка надходжень ПДФО у 2023 році дещо відрізняється від попередніх років (2019-2022 рр.), що пов'язано з війною в Україні, яка негативно вплинула на економіку країни. Незважаючи на деякі виклики, ПДФО залишається одним з найважливіших джерел доходів зведеного та державного бюджету України. ПДФО є важливим джерелом формування доходів бюджетів України. Надходження від ПДФО динамічно зростають протягом останніх років. До основних факторів, що впливають на надходження від ПДФО, належать: рівень економічного розвитку, рівень заробітної плати, податкова політика, рівень тіньової економіки.

2.3 Оцінка ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в умовах війни

Оцінка ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в умовах війни є складною задачею через велику кількість факторів, які можуть впливати на цей процес. Умови війни призвели до зниження виробництва, руйнування інфраструктури, масової евакуації та інших негативних наслідків, що можуть вплинути на дохід громадян. Однак ефективність оподаткування може залежати від того, наскільки добре оподатковувані доходи розподілені серед населення, зокрема, чи враховані соціальні захисти для вразливих груп. Умови війни можуть

створювати сприятливе середовище для корупції та ухиляння від оподаткування через недостатню контрольну діяльність, розпад правоохоронних органів тощо, що призвело до зниження загального обсягу надходжень податків із доходів фізичних осіб. Війна в Україні суттєво вплинула на економіку країни, що, в свою чергу, неминуче торкнулося й системи оподаткування. Оцінка ефективності оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО) в умовах війни є важливим завданням, адже від цього залежить здатність держави мобілізувати необхідні ресурси для підтримки обороноздатності та забезпечення життєдіяльності населення [41, с. 264]. Вплив війни на ПДФО:

- Зниження доходів населення. Внаслідок руйнувань інфраструктури, втрати роботи та переселення мільйонів людей, значна частина українців зазнала суттєвого скорочення доходів, що привело до зменшення надходжень від ПДФО, адже податок стягується з сукупного річного оподатковуваного доходу фізичних осіб.

- Зростання безробіття. Рівень безробіття в Україні значно зріс з початком війни. Це негативно вплинуло на базу оподаткування ПДФО, адже безробітні не сплачують податок.

- Зміна структури зайнятості. Зросла частка людей, які працюють неофіційно, щоб уникнути оподаткування. Це призвело до тіньової економіки, що також негативно впливає на надходження від ПДФО.

- Зниження ділової активності. Багато підприємств змушені були призупинити або значно скоротити свою діяльність через війну. Це призвело до зменшення надходжень від ПДФО з боку юридичних осіб, які виплачують заробітну плату своїм працівникам.

У воєнний період збільшується потреба в фінансуванні оборонних витрат, що впливає на податкову політику щодо оподаткування доходів фізичних осіб, тому виникає необхідність в посиленні оподаткування, щоб забезпечити достатні ресурси для оборони країни.

Важливо також врахувати соціальні аспекти оподаткування в умовах війни. Наприклад, важливо забезпечити, щоб оподаткування не доповнювало економічне

знецінення, викликане війною, та не створювало непомірну фінансову тягарку для населення [46, с. 73].

В умовах війни важливо забезпечити диверсифікацію джерел надходжень до бюджету, щоб зменшити залежність від одного джерела. Це може включати посилення контролю над нелегальними джерелами доходів, розвиток інвестиційної бази тощо.

В цілому, ефективність оподаткування доходів фізичних осіб в умовах війни залежатиме від різноманітних факторів, і вимагатиме гнучкого та уважного управління з боку влади, а також підтримки населення.

Оскільки ПДФО є засобом перерахування частини доходів фізичних осіб до державного бюджету для фінансування державних витрат, спрямованих на забезпечення соціально-економічної стабільності на макроекономічному рівні, цей податок виконує дві основні функції – фіскальну та розподільчо-регулюючу [47, с. 77]. Тому на рис. 2.4 проаналізуємо як змінювалася частка ПДФО у відношенні до ВВП України (додаток Д) протягом періоду з 2019 по 2023 рік, щоб визначити вплив війни на оподаткування доходів фізичних осіб в Україні (рис. 2.4).

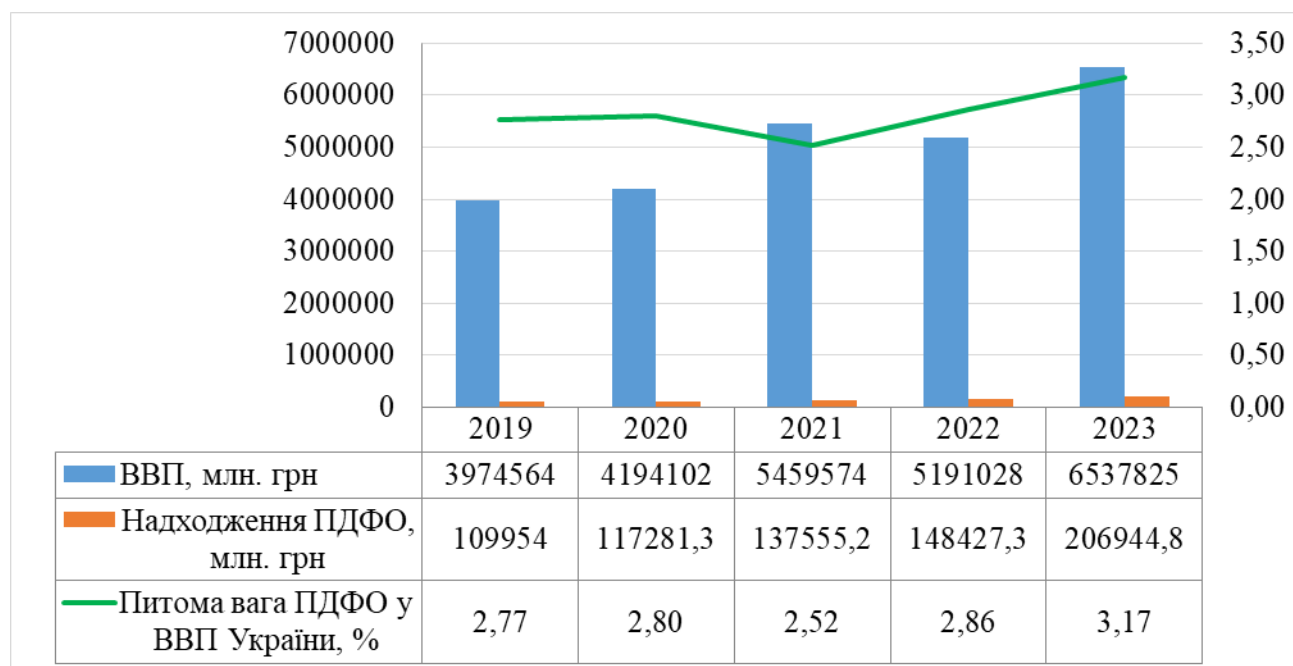

Рисунок 2.4 – Питома вага ПДФО у ВВП України за 2019-2023 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [40]

У 2019 році ВВП становив 3 974 564 млн. грн, а надходження ПДФО складала 109 954 млн. грн. Питома вага ПДФО у ВВП становила 2,77%. У 2020 році ВВП зросла до 4 194 102 млн. грн, а надходження ПДФО зросли до 117 281,3 млн. грн. Питома вага ПДФО у ВВП зросла до 2,80%. У 2021 році ВВП збільшилася до 5 459 574 млн. грн, а надходження ПДФО зросли до 137 555,2 млн. грн. Однак, питома вага ПДФО у ВВП зменшилася до 2,52%. У 2022 році ВВП знову зменшилася до 5 191 028 млн. грн, але надходження ПДФО зросли до 148 427,3 млн. грн. Питома вага ПДФО у ВВП зросла до 2,86%. У 2023 році ВВП значно зросла до 6 537 825 млн. грн, а надходження ПДФО також зросли значно, склавши 206 944,8 млн. грн. Питома вага ПДФО у ВВП подальше зросла до 3,17%. Ці дані свідчать про зростання як ВВП, так і надходжень ПДФО в Україні з 2019 по 2023 рік. Однак, питома вага ПДФО у ВВП виявила коливання, відображаючи зміни в економічній ситуації та податковій політиці країни. Загалом, питома вага ПДФО у ВВП збільшилася, що свідчить про зростання ефективності оподаткування фізичних осіб [30].

Номінальний ВВП України у 2023 році значно скоротився через війну, що призвело до зменшення бази оподаткування ПДФО, адже податок стягується з номінального доходу. Внаслідок цього, навіть при незмінних надходженнях від ПДФО, їх питома вага у ВВП зросла. Війна призвела до зміни структури економіки України. Зменшилась частка секторів, які традиційно сплачували високі податки, таких як промисловість та торгівля. Зросла частка секторів з нижчими податковими ставками, таких як сільське господарство та послуги, що призвело до зменшення бази оподаткування ПДФО та, відповідно, до зростання його питомої ваги у ВВП.

Податкові соціальні пільги щодо податку на доходи фізичних осіб спрямовані на зниження загальної суми оподаткованого доходу, що отримується у вигляді заробітної плати, у певних випадках, які визначені у статті 169 Податкового кодексу України, якщо ця сума не перевищує максимальний допустимий рівень доходу. Динаміка мінімальної заробітної плати, прожиткового

мінімуму та граничного доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги в Україні за 2019–2023 рр. наведена на рис. 2.5.

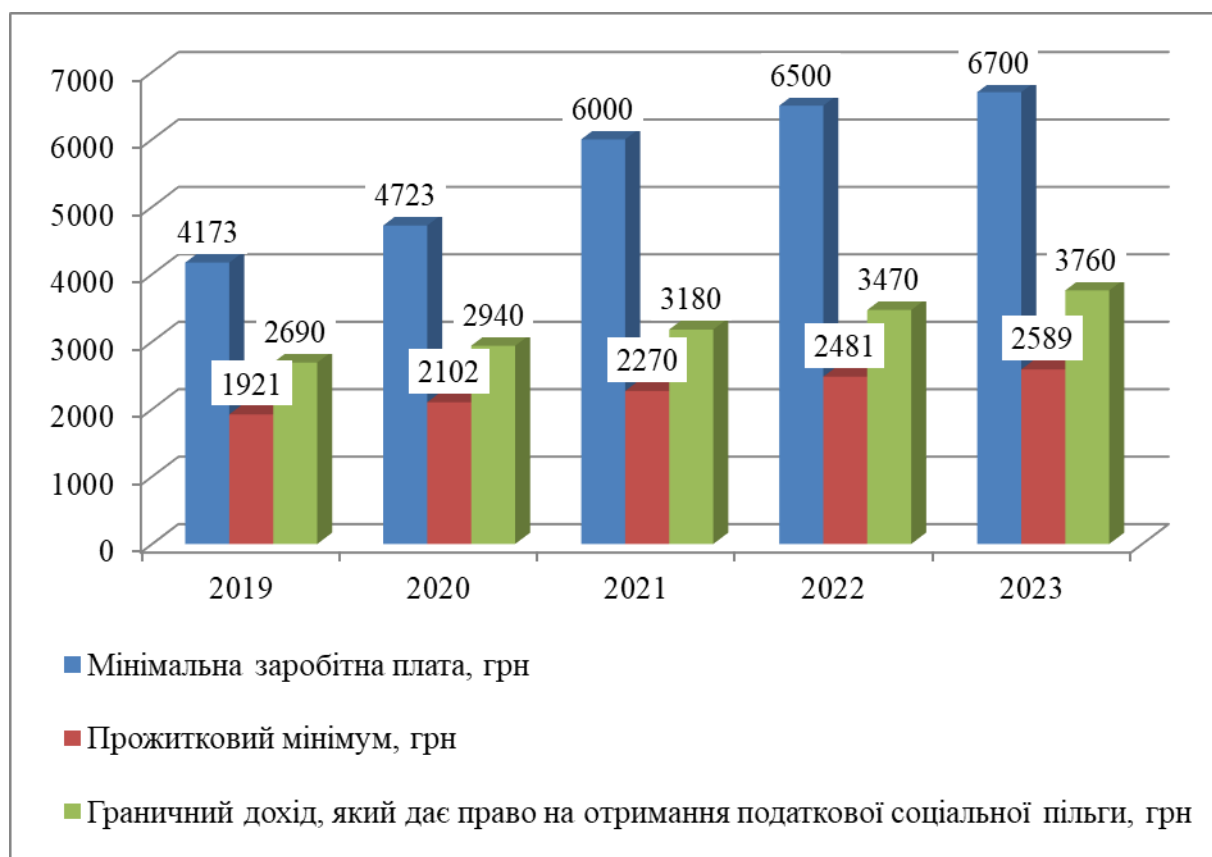

Рисунок 2.5 – Динаміка мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та граничного доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги в Україні за 2019–2023 рр., грн

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Протягом 2019-2023 рр. спостерігалось постійне зростання всіх трьох показників: мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та граничного доходу для отримання податкової соціальної пільги. Найбільше зростання спостерігалось у мінімальної заробітної плати: у 2023 році вона зросла на 60% порівняно з 2019 роком. Прожитковий мінімум та граничний дохід зростали пропорційно одне одному, але повільніше, ніж мінімальна зарплата.

Річне зростання мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та граничного доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги в Україні за 2019-2023 рр. представлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Річне зростання мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та граничного доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги в Україні за 2019-2023 рр.

Рік	Мінімальна заробітна плата, грн	Зміна, %	Прожитковий мінімум, грн	Зміна, %	Граничний дохід, який дає право на отримання податкової соціальної пільги, грн	Зміна, %
2019	4 173	-	1 921	-	2 690	-
2020	4 723	13,2%	2 102	9,4%	2 940	9,3%
2021	6 000	27,1%	2 270	8,0%	3 180	8,1%
2022	6 500	8,3%	2 481	9,3%	3 470	9,4%
2023	6 700	3,1%	2 589	4,4%	3 760	8,3%

Джерело: побудовано автором на основі [40]

Збільшення граничного доходу для отримання податкової соціальної пільги знизило кількість людей, які мають право на цю пільгу. Зростання мінімальної заробітної плати сприяло прогресивному оподаткуванню, адже люди з більшими доходами сплачують податок з більшої суми. Збільшення прожиткового мінімуму мало б сприяти підвищенню рівня життя людей з низькими доходами. Проте, високий рівень інфляції в Україні частково нівелює positive ефект від зростання прожиткового мінімуму.

Динаміка мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та граничного доходу для отримання податкової соціальної пільги в Україні за 2019-2023 рр. має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, зростання цих показників сприяє збільшенню доходів людей та зниженню рівня бідності. З іншого боку, високий рівень інфляції нівелює частину цих здобутків, а збільшення граничного доходу для отримання податкової соціальної пільги обмежує доступ до цієї пільги для деяких людей.

З початком війни в Україні в 2022 році було внесено деякі зміни до правил отримання податкової соціальної пільги (ПСП). Під час війни було збережено право на базові пільги, такі як пільга на дітей, пільга на інвалідність, інші пільги, визначені законодавством. Але пільги не індексуються з 2023 року. З 1 січня 2023 року граничний дохід, який дає право на застосування ПСП, зменшено до 3760 грн. Це означає, що більше людей втратили право на пільгу. Для платників

єдиного податку (ЄП) 1-ї та 2-ї груп зупинено застосування ПСП з 1 квітня 2022 року до кінця воєнного стану. Для інших платників ПСП застосовується в загальному порядку [3].

Отже, умови війни суттєво вплинули на доходи фізичних осіб через різноманітні фактори, такі як зниження виробництва, економічна нестабільність та зміни в зайнятості. Збільшення потреб у фінансуванні оборонних витрат призвело до збільшення фіскального тиску на населення шляхом збільшення податків на доходи фізичних осіб. Тому під час війни важливо забезпечити ефективне управління системою оподаткування для максимізації збору податків в умовах війни, а також для запобігання корупції та ухиляння від оподаткування. Необхідно враховувати соціальні аспекти оподаткування в умовах війни, забезпечуючи захист вразливих груп населення та забезпечення доступу до соціальних захистів. Узагальнюючи, ефективність оподаткування доходів фізичних осіб в умовах війни вимагає уважного планування, ефективного управління та збалансованої податкової політики, щоб забезпечити стабільність економіки та соціальну справедливість. Загалом варто відзначити, що мінімальна заробітна плата постійно зростає протягом 2019-2023 рр., разом із зростанням прожиткового мінімуму та граничного доходу, який надає право на отримання податкової соціальної пільги, що свідчить про збільшення соціального захисту та підвищення життєвого рівня населення.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід розвитку податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнних конфліктів

У сучасних умовах інтеграційного процесу України до Європейського Союзу та реформування інститутів державної влади, виникає необхідність вивчення зарубіжного досвіду систем оподаткування доходів фізичних осіб. Це обумовлено тим, що в умовах трансформаційного періоду застосування ефективної практики інших країн сприятиме підвищенню ролі податку на доходи фізичних осіб у фіскальній системі України, зменшенню соціальної нерівності та підвищенню добробуту населення.

Сучасний механізм оподаткування доходів фізичних осіб в Україні має свої недоліки і потребує вдосконалення. У країнах Європейського Союзу та членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) для оподаткування доходів громадян використовується прибутковий податок для фізичних осіб (PIT – personal income tax). Цей вид оподаткування є важливим джерелом надходження коштів до бюджетів різних рівнів [49, с. 28].

У міжнародній практиці оподаткування доходів фізичних осіб вважається значним джерелом доходів для бюджету та інструментом соціальної перерозподілу між високо- та низькозабезпеченими групами населення. Існують різні підходи до оподаткування доходів фізичних осіб, такі як пропорційний та прогресивний, а також дві системи сплати податків: PAYE (pay as you earn) – система оподаткування доходів на місці їх отримання та PAYG (pay as you go) – система сплати податків за допомогою подання декларацій. У системі

оподаткування PAYE основним є те, що податок утримується із заробітної плати навіть без прямої участі особи у процесі сплати (роботодавець виступає як податковий агент). Ця система відзначається рівномірним розподілом податкових навантажень протягом року та широким охопленням, порівняно з декларативною системою, оскільки майже всі фізичні особи, які отримують дохід у формі заробітної плати, сплачують прибутковий податок (PIT) [51, с. 771].

Оподаткування доходів фізичних осіб в зарубіжних країнах має свої особливості. Одні й ті ж види доходів можуть бути оподатковані по-різному в різних країнах або звільнені від оподаткування. Основними джерелами доходів, що підлягають оподаткуванню в більшості країн світу, є заробітна плата та доходи від капіталу (пасивний дохід). Загалом, у країнах Європейського Союзу оподатковуються приблизно 16 видів доходів фізичних осіб. Сучасні тенденції свідчать про лібералізацію оподаткування доходів від капіталу.

У державах-учасниках Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) відзначається різний рівень оподаткування заробітної плати працюючих осіб. Країни, які забезпечують високий рівень соціальної захищеності, встановлюють значно вищі ставки податку на доходи фізичних осіб, що сприяє підтримці високих соціальних стандартів. Спостерігається найбільше оподаткування заробітної плати в таких країнах, як Данія (36,2%), Ісландія (28,9%), Бельгія (26,8%), Австралія (24,3%), Італія (21,6%). Зворотній тенденції характерні для країн з низьким рівнем податкового навантаження на заробітну плату, таких як Корея (5,7%), Польща (7,2%), Японія (7,8%). Варто відзначити, що Чилі – єдиний приклад країни ОЕСР, де працівники звільнені від сплати податку на доходи фізичних осіб [48, с. 79].

У країнах Європейського Союзу (ЄС) прибутковий податок (PIT) відіграє важливу роль у фіскальній системі, що підтверджується високою часткою цього податку у загальних податкових надходженнях цих країн. Наприклад, у Данії вона становить 56,1%, у Швеції – 35,5%, в Ірландії – 32,1%, у Фінляндії – 29,5%, в Італії – 28,1%, у Бельгії – 27,4%, у Великобританії – 27,1%, у Люксембурзі – 24,6%. Проте є і країни, де надходження від PIT є невеликими, такі як Чехія

(11,1%), Болгарія (10,8%), Словаччина (10,3%), Хорватія (9,7%) та Кіпр (8,2%) [29].

Цікавим для України є досвід Литви, де система оподаткування доходів фізичних осіб є малопрогресивною та передбачає застосування двох ставок: 20% та 27%. Згідно з цією системою, річний дохід до 136344 євро (еквівалентно 120 середніх заробітних плат) оподатковується за першою ставкою, тоді як дохід, що перевищує 136344 євро, оподатковується за другою ставкою. В даний час податок на доходи фізичних осіб (PIT) є одним з ключових податків у податковій системі Литви з точки зору фіскальної ефективності. Подібна система функціонувала також в Україні до 2016 року, із застосуванням ставок 17% та 20% [20, с. 80].

Протягом останніх років (2017–2019 рр.), у Литві було внесено кілька змін у систему оподаткування доходів громадян. Починаючи з 2019 року, річна сума звільнення встановлена у розмірі до 3600 євро, за умови, що дохід не перевищує 12 мінімальних заробітних плат (6660 євро). Також застосовується часткове звільнення у разі, якщо річний дохід, скорегований на коефіцієнт 0,15, не перевищує 3600 євро; відповідно, різниця є сумою звільнення від оподаткування. Також у цій країні відбувся перехід від малопрогресивного оподаткування доходів некорпоративних підприємств та самозайнятих осіб (5%, 15%) до застосування єдиної ставки – 15% та введено систему податкового кредиту [38, с. 81]. Болгарія, Румунія та інші країни використовують систему пропорційного оподаткування доходів фізичних осіб для забезпечення міжнародної конкурентної переваги. Ця система оподаткування також характерна для країн «третього світу», де спостерігається низький рівень податкової культури. Пропорційна система оподаткування надає державі можливість вивести частину «сірої» економіки з тіні та у певній мірі мотивує працівників до більш продуктивної праці. Проте слід зауважити, що країни з низьким рівнем розвитку здебільшого не можуть ефективно використовувати регулювання доходів громадян та соціальну політику для зменшення нерівності [20, с. 82].

Україна має пропорційну систему оподаткування податком на доходи фізичних осіб з однією ставкою – 18%. У нашій країні ПДФО становить близько

20% від усіх податкових надходжень та близько 16% від усіх надходжень до бюджету. Особливу роль цього податку відіграє на місцевому рівні, де частка ПДФО у доходах місцевих бюджетів складає близько 60%.

Важним інструментом соціального захисту населення та регулювання питання нерівності доходів платників податку на доходи фізичних осіб є неоподаткований мінімум. Розглянемо досвід Німеччини у цьому контексті. У Німеччині існує неоподаткований мінімум у розмірі 9168 євро для однієї особи, а для сім'ї – 18336 євро (станом на 01.01.2019 р.). Якщо дохід перевищує ці межі, застосовується прогресивна система оподаткування зі ставками від 14% до 42%. Найвища ставка застосовується до доходів, що перевищують 250731 євро для однієї особи, а для сім'ї – 501462 євро. Податкове законодавство Німеччини передбачає, що певні види витрат можуть зменшувати суму податку, такі як витрати на пенсійне страхування, витрати на проїзд до місця роботи та інші. Аналогічна практика існує в Україні, де платник податків може відшкодувати частину сплаченого ПДФО за рахунок податкової знижки, зокрема за витрати на освіту, медичні послуги та проценти за іпотечними кредитами [20, с. 83].

У Франції близько 20% платників РІТ з найнижчими доходами звільняються від оподаткування, а для інших застосовується прогресивна ставка, гранична межа якої складає 45%. У Австрії доходи фізичних осіб у різних сегментах оподатковуються за різними ставками, наприклад, доходи до 11 тис. євро не оподатковуються, а доходи понад 90 тис. євро оподатковуються за ставкою 50%. У період 2016–2020 рр. в Австрії також був проведений експеримент, за якого доходи понад мільйон євро оподатковувалися за ставкою 55%. Найбільш ліберальним оподаткуванням користується на Кіпрі, де доходи до 19,5 тис. євро не оподатковуються, а потім застосовується шкала ставок від 20% до 35% [7].

РІТ є одним з ключових податків, які впливають на фізичних осіб, що працюють, і виконують важливу роль у бюджетоутворенні та регулюванні соціальної справедливості. Прогресивна шкала оподаткування РІТ забезпечує ефективний перерозподіл доходів у суспільстві, збалансовуючи сплати багатших верств населення за вищими ставками і звільнення частини населення з низькими

доходами від оподаткування або застосуванням низьких ставок. Така система оподаткування сприяє соціальній справедливості та компенсує нерівність у розподілі доходів [20, с. 84].

Хоча дискусія про оподаткування за різними ставками може бути спірною з точки зору рівноправності громадян, прогресивне оподаткування доходів стає необхідним з погляду соціальної справедливості. Це дає можливість встановити податкове навантаження відповідно до розміру доходу, що протидіє нерівності у розподілі статків. Згідно з думкою Дж. Конса та Д. Крюгера, прогресивна система оподаткування сприяє ефективнішому розподілу споживання, багатства і добробуту. Цей ефективний розподіл, на нашу думку, є ключовим фактором вибору типу системи оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Однак, згідно з К. Козмеем та О. Сербаном, прогресивна шкала оподаткування може бути неефективною, якщо існує велика кількість ухилення від сплати податків [31, с. 115]. Прогресивна система оподаткування доходів громадян є характерною для країн з високим рівнем добробуту, таких як Швеція, Данія, Німеччина, Франція, Бельгія, Нідерланди. Ці країни використовують РІТ для перерозподілу ресурсів та забезпечення високих соціальних стандартів. Наприклад, у Бельгії існує прогресивна система оподаткування зі значними ставками від 25% до 50%. У Нідерландах також діє прогресивна система з високою граничною ставкою, але з меншими базовими ставками.

Країни, що використовують прогресивну систему оподаткування, можуть збирати до 25% ВВП в бюджеті лише за рахунок цього податку. У Європейському Союзі кожна країна використовує РІТ як інструмент регулювання та перерозподілу доходів залежно від своїх цілей. Наприклад, в Данії РІТ є ключовим податком, що забезпечує не лише значну частку від усіх податкових надходжень, але й перерозподіляє 26% ВВП, що є високим показником. Ці дані стають особливо важливими при порівнянні з країнами, де частка РІТ в ВВП нижча, такими як Болгарія. Україна, зі своїм показником близько 6%, також демонструє характерні для пропорційної системи оподаткування значення.

Тенденції у оподаткуванні доходів одноосібних працівників та подружжя у зарубіжних країнах схожі, проте важливо враховувати вплив наявності дітей на величину податку у більшості держав. Це безпосередньо пов'язано з різними категоріями одиночних осіб, подружжя без дітей та подружжя з дітьми. Таким чином, можна стверджувати, що цей податок має соціальну спрямованість.

У розвинутих країнах прогресивна система оподаткування РІТ разом із мінімальним неоподатковуваним мінімумом є ефективним інструментом для формування податкових надходжень бюджету та зменшення соціальної нерівності. Проте держави «третього світу» зазвичай не можуть якісно використовувати цей механізм через проблеми з податковою культурою. Тому вони використовують пропорційну систему оподаткування РІТ, що сприяє мінімізації ризиків, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, та підвищенню міжнародної конкурентоспроможності [47, с. 85].

Аналіз особливостей функціонування прогресивної та пропорційної системи оподаткування РІТ дозволяє встановити переваги та недоліки кожного підходу. Прогресивна система оподаткування РІТ має переваги, такі як зменшення соціальної нерівності, збільшення податкових надходжень, реалізація принципу соціальної справедливості та вторинний перерозподіл коштів між різними категоріями населення. У той же час, пропорційна система має свої переваги, такі як зручне та економічне адміністрування та однакове податкове навантаження для всіх платників податку. Однак існують недоліки обох систем, такі як відсутність стимулу до продуктивної праці в прогресивній системі та високе податкове навантаження на малозабезпечені категорії населення в пропорційній системі, що суперечить принципу соціальної справедливості.

Війна в Україні змусила уряд вжити низку заходів для мобілізації ресурсів та підтримки економіки. Одним з таких заходів стало перегляду системи оподаткування, зокрема податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). Вивчення зарубіжного досвіду розвитку ПДФО в умовах воєнних конфліктів може допомогти українським урядовцям розробити оптимальні стратегії оподаткування

в цей складний період. Характеристика зарубіжного досвіду розвитку податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнних конфліктів наведений у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Характеристика зарубіжного досвіду розвитку податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнних конфліктів

Країна	Заходи та політика
Сполучені Штати Америки	У періоди воєнних конфліктів, США часто збільшували податкові ставки на доходи фізичних осіб для забезпечення фінансування військових потреб. Також вводилися різні стимули та винятки для підтримки військових, учасників війни та їхніх родин.
Велика Британія	Велика Британія також застосовувала збільшення податкових ставок на доходи фізичних осіб під час воєнних конфліктів, щоб забезпечити фінансування оборонних витрат та соціальної підтримки військових. Крім того, вводилися спеціальні програми та пільги для учасників війни та їхніх сімей.
Франція	Франція також приймала заходи щодо збільшення податкового навантаження на доходи фізичних осіб під час війни. Крім того, розвивалися програми соціальної підтримки та стимулювання для учасників війни та їхніх родин.
Німеччина	Під час воєнних конфліктів в Німеччині також спостерігалось збільшення податкових ставок на доходи фізичних осіб для забезпечення фінансування військових витрат та соціальної підтримки. Також вводилися різноманітні заходи для стимулювання підтримки учасників війни та їхніх сімей.
Ізраїль	Ізраїль в періоди війни також приймав заходи щодо збільшення податкового навантаження на доходи фізичних осіб для забезпечення фінансування оборонних витрат та підтримки військових. Також враховувалися різні програми та пільги для учасників війни та їхніх родин.

Джерело: побудовано автором на основі [29]

Таким чином, не існує єдиного універсального підходу до розвитку ПДФО в умовах воєнних конфліктів. Рішення про те, які саме заходи вживати, залежать від конкретних обставин кожної країни, а також від її економічної та соціальної політики. При прийнятті рішень щодо ПДФО важливо враховувати вплив цих рішень на різні групи населення, а також на економіку загалом.

Аналіз практики країн, які стикалися з військовими конфліктами в ХХ столітті, свідчить про те, що уряди зазвичай вживали наступних заходів щодо ПДФО:

- Збільшення ставок ПДФО. Це робилося для збільшення надходжень до бюджету. Наприклад, у США під час Другої світової війни ставки ПДФО були значно підвищені, сягаючи 80% для найбагатших верств населення.
- Введення тимчасових надзвичайних податків. Ці податки стягувалися протягом певного періоду часу, щоб допомогти мобілізувати ресурси для

фінансування війни. Наприклад, у Великобританії під час Другої світової війни був введений «податок на оборону», який стягувався з усіх доходів фізичних осіб.

– Зміни в системі пільг та вирахувань. Уряди могли змінювати правила надання пільг та вирахувань з ПДФО, щоб стимулювати певні види діяльності або підтримати певні групи населення. Наприклад, у США під час Другої світової війни була введена пільга для сімей з дітьми, щоб допомогти їм впоратися з зростанням цін.

– Посилення контролю за дотриманням податкового законодавства. Уряди могли посилювати контроль за дотриманням податкового законодавства, щоб збільшити надходження від ПДФО. Це могло включати в себе більш суворі штрафи за ухилення від сплати податків, а також більш активне використання інструментів боротьби з тіньовою економікою [42, с. 98].

У сучасних умовах, коли Україна рухається до інтеграції з Європейським Союзом та проводить реформи в інститутах державної влади, важливим стає вивчення зарубіжного досвіду у сфері оподаткування доходів фізичних осіб. Це зумовлено тим, що в періоди трансформації ефективне використання позитивного досвіду інших країн може сприяти підвищенню ролі податку на доходи фізичних осіб в українській фіскальній системі, зменшенню соціальних нерівностей та збільшенню загального добробуту населення.

Одна з найстаріших і визнаних найбільш справедливих систем оподаткування доходів фізичних осіб в Великій Британії – це система прибуткового оподаткування. У цій системі прибутковий податок становить близько 65% від усіх прямих податків, що надходять до державного бюджету. Особливістю цієї системи є те, що доходи громадян поділяються на конкретні категорії (шедули), кожна з яких оподатковується за власною методикою. Ставка податку залежить від річного доходу і може становити 20%, 25% або 40%. Типи систем оподаткування податком на доходи фізичних осіб наведені у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Типи систем оподаткування податком на доходи фізичних осіб

Тип системи оподаткування	Характеристика
Комплексна система оподаткування	Ця система передбачає оподаткування всіх або майже всіх грошових доходів платника за мінусом відрахувань, використовуючи однакові ставки або шкали ставок. Трудові та інвестиційні доходи оподатковуються за однаковими ставками, і роль податкових вирахувань зростає зі збільшенням валового доходу. В системі дотримуються критерії горизонтальної та вертикальної рівності оподаткування.
Подвійний прибутковий податок	Цей підхід передбачає, що пропорційний податок накладається на весь чистий дохід одночасно з застосуванням прогресивного податку на валовий трудовий та пенсійний дохід. Трудові доходи оподатковуються за вищими ставками, ніж інвестиційні доходи, а сума податкових відрахувань не залежить від величини валового доходу. Оподаткування капіталу застосовується за нижчими ставками для зменшення стимулів до його вивезення за кордон.
Плоский прибутковий податок	Цей тип податку є пропорційним і застосовується до всіх джерел доходу. Трудові та інвестиційні доходи оподатковуються за однією ставкою, і сума податкових відрахувань не залежить від величини валового доходу.

Джерело: побудовано автором на основі [20, с. 75]

Зокрема, шедула А об'єднує доходи від власності на землю, будівлі та інші подібні об'єкти; шедула В охоплює доходи від лісових масивів, які використовуються у комерційних цілях (за умови, що вони не оподатковуються за шедулою D); шедула С охоплює доходи від окремих державних цінних паперів, цінних паперів іноземних країн, що випускаються у Великобританії, за якими виплачуються відсотки в Англії; шедула D охоплює прибутки від виробничої комерційної діяльності (у торгівлі, промисловості, сільському господарстві, транспорті), доходи осіб вільних професій, доходи від цінних паперів, що не оподатковуються за шедулою С, доходи, отримані у вигляді відсотків по позиках, та доходи, одержані за кордоном і переведені в Великобританію; шедула Е охоплює трудові доходи, заробітну плату та пенсії; шедула F охоплює дивіденди та інші доходи компаній, які розподіляються. Для визначення суми, що підлягає оподаткуванню прибутковим податком, від фактично одержаної суми доходів

віднімається податкова пільга, яка на сьогодні для кожного громадянина складає особисту знижку і становить 8105 фунтів стерлінгів на рік з 6 квітня 2012 року. Окрім того, характерною рисою британської системи оподаткування є застосування різних ставок податку до кожної окремої частини доходу, а платниками виступають подружжя [36].

Заслуговує на увагу досвід оподаткування доходів громадян Німеччини, де прибутковий податок стягується з усіх видів доходів, які отримує громадянин держави. Усі платники поділяються на класи при визначенні податку із заробітної плати. Ставка податку в цій країні коливається від 19% до 53%. Зокрема, через складну демографічну ситуацію у країні та з метою стимулювання народжуваності та зростання чисельності населення, неоподатковуваний мінімум для неодружених платників встановлено на значно нижчому рівні, ніж для одружених.

Система оподаткування доходів населення Швеції характеризується різними умовами для резидентів і нерезидентів. Резиденти сплачують податок за єдиною ставкою 25%, яка не залежить від суми доходу платника. Щодо резидентів, то їхня система прибуткового оподаткування функціонує на двох рівнях: муніципальному, де дохід платника до певної суми оподатковується за ставкою 32%, і національному, який діє для громадян з високим, середнім та низьким рівнями доходу, зі ставками відповідно 50%, 30% і 24%. Розрахунок бази оподаткування включає витрати платника при одержанні доходів, а також функціонує система індивідуальних відрахувань [51, с. 772].

Прибутковий податок з громадян забезпечує понад половину загального обсягу федеральних податкових надходжень і є найвагомішим джерелом доходів Федерального бюджету США. Згідно з системою оподаткування доходів громадян США, оподаткування може здійснюватися як окремо для кожного громадянина, так і для сімей загалом. При цьому платники податку поділяються на чотири категорії, які оподатковуються за різними ставками в залежності від доходу. Ставка оподаткування коливається від 15 до 39,6% [25, с. 21].

Багаторівневою та з розгалуженою базою оподаткування є система прибуткового оподаткування Японії. Особи, які проживають в Японії, поділяються на три категорії: нерезиденти; ті, хто має постійне місце проживання або є непостійними резидентами; постійні резиденти. Визначення суми податку до сплати здійснюється двома шляхами: безпосередньо платником під час подання податкової декларації та роботодавцем, який обраховує податок з заробітної плати працівника. Система прибуткового оподаткування населення Японії має складний механізм вирахувань, включаючи прогресивну систему розрахунку неоподатковуваного мінімуму та персональну знижку.

Особливістю прибуткового оподаткування населення у Франції є охоплення цією системою як доходів, отриманих в країні, так і за її межами. При цьому, платником є не фізична особа, а сім'я (якщо платник неодружений – сім'я з однієї особи). Оподатковується сукупний дохід, який зазначається у податковій декларації. Доходи платника поділяються на сім категорій, з кожної з яких застосовується окрема методика розрахунку, при цьому застосовується прогресивна шкала ставок оподаткування [29].

Прибутковий податок з фізичних осіб є важливим джерелом надходжень до бюджету Італії. Суб'єктами цього податку є приватні особи – резиденти та нерезиденти, а об'єктом оподаткування – їхні доходи. Оподатковуються всі доходи резидентів, незалежно від місця їхнього одержання, в той час як нерезиденти сплачують податок лише з доходів, отриманих на території Італії. Всі доходи поділяються на п'ять груп в залежності від джерел їхнього походження, і кожна група оподатковується окремо за прогресивною шкалою ставок [20, с. 99].

Отже, вивчення зарубіжного досвіду розвитку ПДФО в умовах воєнних конфліктів може допомогти українським урядовцям розробити оптимальні стратегії оподаткування в цей складний період. Важливо враховувати всі фактори, перш ніж приймати рішення про зміну ставок ПДФО, введення тимчасових надзвичайних податків, зміну системи пільг та вирахувань, а також посилення контролю за дотриманням податкового законодавства.

3.2 Проблеми та перспективи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні

У сучасних умовах економічного розвитку України проблема оподаткування доходів фізичних осіб стає все більш актуальною та складною. З одного боку, цей податок є важливим джерелом надходжень до бюджету країни, забезпечуючи фінансування різноманітних сфер, включаючи освіту, охорону здоров'я та інфраструктурні проекти. З іншого боку, його система має численні проблеми, які необхідно вирішувати для забезпечення стабільності та ефективності фіскальної політики країни. Однією з головних проблем є недостатня прозорість та складність системи оподаткування доходів фізичних осіб. Часто високий рівень оподаткування поєднується з численними винятками, пільгами та складними правилами, що ускладнюють процес збору податків та стимулюють податкову ухилення. Крім того, існує проблема нестачі ефективного контролю з боку податкових органів, що призводить до значних втрат доходів держави. Щодо перспектив розвитку, важливою є модернізація та спрощення системи оподаткування доходів фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним з найважливіших джерел доходів державного бюджету України. Його питома вага у ВВП країни становить близько 7%, що робить його ключовим інструментом фінансування державних видатків [36]. Однак, система оподаткування ПДФО в Україні стикається з низкою проблем, які потребують вирішення для забезпечення її ефективності та справедливості.

Основні проблеми розвитку ПДФО в Україні:

1. Тіньова економіка. Значна частина доходів фізичних осіб в Україні не оподатковується, що призводить до недоотримання бюджетних надходжень. За оцінками експертів, тіньова економіка в Україні сягає 30-40% ВВП.

2. Недосконала система адміністрування. Існують недоліки в системі адміністрування ПДФО, такі як складність податкової звітності, низький рівень податкової культури, корупція в податкових органах. Це призводить до того, що не всі платники ПДФО сплачують податки в повному обсязі.

3. Несправедливість податкової системи. Ставки ПДФО в Україні є прогресивними, але фактичне податкове навантаження на різні групи населення може суттєво відрізнятись. Це пов'язано з тим, що багато заможних людей мають можливість ухилятися від сплати податків.

4. Низька ефективність податкових пільг. Деякі податкові пільги, які надаються в Україні, не завжди досягають своїх цілей. Наприклад, пільги для стимулювання інвестицій не завжди призводять до реального зростання інвестицій.

Основні проблеми та перспективи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні наведені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Основні проблеми та перспективи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні

Проблеми	Перспективи
Тіньова економіка	- Боротьба з тіньовою економікою; - Детінізація економіки; - Посилення контролю за дотриманням податкового законодавства; - Запровадження жорстких санкцій за ухилення від сплати податків
Недосконала система адміністрування	- Вдосконалення системи адміністрування ПДФО; - Спрощення податкової звітності; - Підвищення рівня податкової культури; - Боротьба з корупцією в податкових органах
Несправедливість податкової системи	- Збільшення прозорості та підзвітності; - Оприлюднення інформації про податкові надходження та їх використання; - Запровадження механізмів громадського контролю за діяльністю податкових органів
Низька ефективність податкових пільг	- Перегляд системи податкових пільг; - Скасування неефективних пільг; - Цільове спрямування пільг на підтримку дійсно потребуючих груп населення; - Встановлення чітких цілей та показників ефективності пільг.

Джерело: побудовано автором на основі [41, с. 98]

Перспективи розвитку ПДФО в Україні:

1. Боротьба з тіньовою економікою. Для подолання проблеми тіньової економіки необхідно вжити заходів щодо детінізації економіки, таких як спрощення системи ведення бізнесу, посилення контролю за дотриманням податкового законодавства, запровадження більш жорстких санкцій за ухилення від сплати податків.

2. Вдосконалення системи адміністрування. Необхідно вдосконалити систему адміністрування ПДФО, щоб зробити її більш зручною для платників податків, підвищити рівень податкової культури, боротися з корупцією в податкових органах.

3. Збільшення прозорості та підзвітності. Необхідно забезпечити більшу прозорість та підзвітність у сфері оподаткування. Це допоможе зменшити можливості для ухилення від сплати податків та підвищити довіру до податкової системи.

4. Перегляд системи податкових пільг. Необхідно переглянути систему податкових пільг, щоб зробити її більш ефективною та справедливою. Податкові пільги повинні надаватися лише тим, хто дійсно їх потребує, і вони повинні мати чітко визначені цілі та показники ефективності.

Податок на доходи фізичних осіб відіграє важливу роль у фінансуванні державних видатків в Україні. Однак, система оподаткування ПДФО в Україні стикається з низкою проблем, які потребують вирішення. Для забезпечення ефективності та справедливості ПДФО необхідно вжити заходів щодо боротьби з тіньовою економікою, вдосконалення системи адміністрування, збільшення прозорості та підзвітності, перегляду системи податкових пільг.

Вдосконалення правового регулювання ПДФО в Україні потребує:

- Спрощення та узагальнення норм законодавства: Це зробить ПДФО більш зрозумілим та доступним для платників податків.
- Забезпечення стабільності законодавства: Часті зміни норм ПДФО негативно впливають на інвестиційний клімат та ведення бізнесу.

– Підвищення рівня податкової культури: Це може бути досягнуто шляхом проведення просвітницької роботи та посилення контролю за дотриманням податкового законодавства.

Податок на доходи фізичних осіб є важливим джерелом надходжень до бюджету України та інструментом регулювання доходів громадян.

Отже, створення умов для відновлення економічної активності та зростання доходів населення дозволить збільшити базу оподаткування ПДФО. Посилення контролю за дотриманням податкового законодавства та стимулювання легалізації бізнесу допоможуть збільшити надходження від ПДФО. Спрощення податкової системи, покращення сервісів для платників податків та боротьба з корупцією у податкових органах сприятимуть підвищенню рівня податкової дисципліни та збільшенню надходжень від ПДФО. Можливе диференціювання ставок ПДФО з урахуванням рівня доходів та інших факторів може допомогти стимулювати економічну активність та зменшити тіньову зайнятість. Оподаткування ПДФО в умовах війни потребує комплексного підходу з урахуванням всіх факторів, що впливають на економіку та соціальну сферу. Необхідно знайти баланс між забезпеченням надходжень до бюджету та стимулюванням економічного зростання та підтримкою добробуту населення.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

Визначено економічну сутність, структуру та особливості становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні. Економічна сутність податку на доходи фізичних осіб полягає в тому, що цей податок виступає як одне з основних джерел надходжень до державного бюджету та є способом фінансування соціальних та економічних програм. Структура податку на доходи фізичних осіб в Україні включає різні категорії податкових ставок в залежності від величини доходу, а також звільнення від оподаткування деяких видів доходів. Особливості становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні включають поступове підвищення податкових ставок, удосконалення системи податкових пільг та спрощення процедури обчислення та сплати податків.

Досліджено нормативно-правове регламентування податку на доходи фізичних осіб в Україні та його сплати до бюджету. В умовах воєнного стану в Україні діють особливі правила оподаткування та сплати ПДФО. Ці правила встановлені законами України: «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану», «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану».

Проведено аналіз справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні. Надходження від ПДФО до бюджетів України протягом 2019-2023 років зростали. У 2023 році надходження від ПДФО до зведеного бюджету склали 496 343 млн. грн., що на 80,7% більше, ніж у 2019 році. У 2023 році надходження від ПДФО до

державного бюджету склали 42857,7 млн. грн., що на 29,0% більше, ніж у 2019 році. Слід зазначити, що у 2023 році спостерігається значне зниження надходжень від ПДФО до державного бюджету порівняно з 2022 роком, що пов'язано з війною в Україні, яка негативно вплинула на економіку країни.

Оцінено надходження від податку на доходи фізичних осіб у формуванні дохідної частини бюджетів України. Протягом 2019-2023 років спостерігається суттєве зростання надходжень ПДФО до державного бюджету України. У 2023 році надходження ПДФО сягнули 206 944,8 млн. грн., що на 88,21% більше, ніж у 2019 році. Це свідчить про те, що ПДФО відіграє дедалі важливішу роль у формуванні доходів державного бюджету. Незважаючи на зростання, частка ПДФО у загальних доходах державного бюджету поступово зменшується. У 2019 році вона становила 11,01%, а у 2023 році – 7,74%. Це зумовлено більш швидким зростанням інших видів доходів, таких як акцизи та плата за землю. Частка ПДФО у загальних податкових надходженнях державного бюджету також зменшується. У 2019 році вона становила 13,75%, а у 2023 році – 17,19%. Це свідчить про те, що зростання податкових надходжень відбувається не лише за рахунок ПДФО, але й за рахунок інших видів податків. Динаміка надходжень ПДФО у 2023 році дещо відрізняється від попередніх років (2019-2022 рр.), що пов'язано з війною в Україні, яка негативно вплинула на економіку країни. Незважаючи на деякі виклики, ПДФО залишається одним з найважливіших джерел доходів зведеного та державного бюджету України. ПДФО є важливим джерелом формування доходів бюджетів України.

Проведено оцінку ефективності податку на доходи фізичних осіб в Україні. Номінальний ВВП України у 2023 році значно скоротився через війну, що призвело до зменшення бази оподаткування ПДФО, адже податок стягується з номінального доходу. Внаслідок цього, навіть при незмінних надходженнях від ПДФО, їх питома вага у ВВП зросла. Війна призвела до зміни структури економіки України. Зменшилась частка секторів, які традиційно сплачували високі податки, таких як промисловість та торгівля. Зросла частка секторів з нижчими податковими ставками, таких як сільське господарство та послуги, що

призвело до зменшення бази оподаткування ПДФО та, відповідно, до зростання його питомої ваги у ВВП.

Досліджено зарубіжний досвід розвитку податку на доходи фізичних осіб країн-членів Європейського Союзу. У періоди воєнних конфліктів, США часто збільшували податкові ставки на доходи фізичних осіб для забезпечення фінансування військових потреб. Велика Британія також застосовувала збільшення податкових ставок на доходи фізичних осіб під час воєнних конфліктів, щоб забезпечити фінансування оборонних витрат та соціальної підтримки військових. Крім того, вводилися спеціальні програми та пільги для учасників війни та їхніх сімей. Варто відзначити, що одна з найстаріших і визнаних найбільш справедливих систем оподаткування доходів фізичних осіб в Великій Британії – це система прибуткового оподаткування. У цій системі прибутковий податок становить близько 65% від усіх прямих податків, що надходять до державного бюджету. Особливістю цієї системи є те, що доходи громадян поділяються на конкретні категорії (шедули), кожна з яких оподатковується за власною методикою. Ставка податку залежить від річного доходу і може становити 20%, 25% або 40%.

Обґрунтовано проблеми та перспективи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні. Податок на доходи фізичних осіб відіграє важливу роль у фінансуванні державних видатків в Україні. Однак, система оподаткування ПДФО в Україні стикається з низкою проблем, які потребують вирішення. Для забезпечення ефективності та справедливості ПДФО необхідно вжити заходів щодо боротьби з тіньовою економікою, вдосконалення системи адміністрування, збільшення прозорості та підзвітності, перегляду системи податкових пільг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України. Документ 2456-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2024, підстава – 3035-IX, 3278-IX, 3460-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 23.03.2024)

2. Конституція України. Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.01.2020, підстава – 27-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.03.2024)

3. Податковий кодекс України від 02.12.2012 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 13-14, № 15-16, № 17. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 23.03.2024)

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 23.03.2024)

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 23.03.2024)

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 23.03.2024)

7. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України. Документ 2464-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 29.01.2024, підстава – 3317-IX. Відомості Верховної Ради

України (ВВР), 2011, № 2-3, ст.11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 23.03.2024)

8. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні: Закон України. Документ 1166-VII, чинний, поточна редакція – Визнання неконституційними окремих положень від 15.04.2020, підстава – va02p710-20. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 20-21, ст.745. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166-18#Text> (дата звернення: 15.05.2024)

9. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Макроекономіка: навч. посіб. Київ: Атіка, 2009. 368 с.

10. Буряченко А. Є. Фіскальна децентралізація як індикатор модернізації фіскального простору. Модернізація податкової та митної політики в інституціональному забезпеченні розвитку економіки України : монографія; К. О. Ващенко, П. В. Пашко, С. В. Онишко та ін. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. – С. 137-152.

11. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія; І. Я. Чугунов, Т. В. Канєва, М. Д. Пасічний та ін. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

12. Василик О. Д. Податкова система України: навч. посіб.: для студ. екон. спец. вищих закл. освіти / Українська держ. фінансова академія. К.: ВАТ «Поліграфкнига», 2004. 447 с.

13. Волохова І. Результативність податкового регулювання доходів фізичних осіб. *Український економічний часопис*. 2023. № 1. С. 5–10.

14. Гладченко Л. І. Щодо механізму фінансового результату і податку на прибуток підприємства будівельної галузі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Економіка і менеджмент*. 2013. Вип. 6. С. 108-112.

15. Данилишин В., Синиця С. Напрями реформування податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-13> (дата звернення: 23.03.2024)

16. Донец Т. А. Дохід платника як засада визначення обов'язку зі справляння податку. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2013. № 1. С. 79–82.

17. Дутова Н. В. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: проблеми та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн. *Економіка і організація управління*. 2019. Вип. 1. С. 43-52.

18. Захожай К. В. Роль прямих та непрямих податків у формуванні доходів Державного бюджету України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія : Економіка та менеджмент*. 2019. № 18. С. 103-114.

19. Зубач Л. Агломерації як спосіб відбудови повоєнної України. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15633> (дата звернення: 15.05.2024)

20. Іванюк В. Е. Модернізація системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ. 2019. 282 с.

21. Коломієць О. О. (2019). Актуальні проблеми реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialnapolitika/aktualni-problemi-reformuvannyaopodatkuвання-dokhodiv-fizichnikh> (дата звернення: 21.05.2024)

22. Коровій В. В. Податкові надходження як складова доходів місцевих бюджетів. *Бізнесінформ*. 2020. № 3. С. 328-336.

23. Котіна Г. Вимір ефективності в системі управління державними фінансами: світовий досвід та імплементація в Україні М. Степура, Г Котіна, Н.Рудик. *Економіка розвитку*. 2018. № 2(86). С. 49-61.

24. Лега О. В., Яловега Л. В., Прийдак Т. Б. Податок на доходи фізичних осіб як складова податкової системи України. *Наукові та прикладні аспекти удосконалення бухгалтерського обліку, економічного контролю та системи оподаткування*. Полтава: 2018. С. 297-323.

25. Лега О., Черненко К. Фіскальна та регулююча роль податку на доходи фізичних осіб у воєнний час. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 3 (03). С. 19-25.

26. Лісневська Д. Ю., Славкова А. А. Роль податкового контролю в боротьбі з податковим шахрайством та ухиленням від сплати податків. *Ефективна економіка*. № 4. 2023.

27. Лисяк Л. В. Акцизне оподаткування у системі непрямого оподаткування в Україні. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 36 (1). С. 229-236.

28. Литвиненко О. О., Пислиця А. В., Славкова А. А. Оподаткування великого бізнесу: досвід Австрії та Румунії. *Фінанси України*. 2023. № 11. С. 69-85.

29. Логвіновська С. Механізм справляння податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-152> (дата звернення: 23.03.2024)

30. Лютий І. О., Іванюк В. Е. Оподаткування доходів фізичних осіб та місцеві фінанси: суперечності й перспективи їх розв'язання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ. № 1(196) 2018. С. 53–59.

31. Мартинець І. Г. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб в системі прямого оподаткування України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. 2015. № 2. С. 114–124.

32. Марчак Д., Маркуц Ю., Маршалок Т. Податки воєнного часу. Чого слід очікувати від змін у податковій системі, ухвалених з початку війни? URL: <https://voxukraine.org/podatky-voyennogo-chasu-chogo-slid-ochikuvaty-vid-zmin-u-podatkovij-systemi-uhvalenyh-z-pochatku-vijny/> (дата звернення: 15.05.2024)

33. Мединська Т. В. Електронне оподаткування в умовах воєнного стану в Україні. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відповід. за вип.: проф. Б. Б. Семак Львів : Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 181–183.*

34. Мельник І. Б. Зарубіжний досвід щодо оподаткування доходів фізичних осіб: URL: <http://intkonf.org/melnik-ib-zarubizhniy-dosvid-schodo-opodatkovannyadohodiv-fizichnih-osib> (дата звернення: 23.03.2024)

35. Найденко О. Є. Вплив регулятивного потенціалу податку на доходи фізичних осіб на соціальний захист населення. *Економічні науки: науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 16. № 2. С. 121–125.

36. Непочатенко О. О., Боровик П. М., Парій Д. Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_16 (дата звернення: 23.03.2024)

37. Носова Є. А. Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подолання. *Соціально-трудова відносини: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 110–115.

38. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 23.03.2024).

39. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 23.03.2024).

40. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 23.03.2024).

41. Податкова система: Навчальний посібник / [Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін.]; за ред. В.Г. Баранової. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.

42. Рядінська В. О., Дмитрик О. О. Трансформація змісту поняття «доходи фізичних осіб» в податковому законодавстві України. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 93-99.

43. Славкова А. А., Степура М. М. Оптимізація податкового навантаження та пільгове оподаткування в контексті зміцнення фіскального значення податку на доходи фізичних осіб. *Фінанси, облік і аудит*. 2012. № 20. С. 156-174.

44. Славкова А. А., Коломієць Г. Б. Податкові реформи під час воєнного часу в Україні: аналіз соціальних та економічних наслідків. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 11. С. 61-65.

45. Танклевська Н. С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки*. 2013. Т. 1. Вип. 1(6). С. 264–268.
46. Толочко В. М., Музика Т. Ф. Огляд механізму стягування податків в Україні та деяких країнах світу. *Сучасна фармація*. 2016. С. 71–74.
47. Тулай О., Ямелинець А. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн. *Світ фінансів*. 2019. № 1 (58). С. 76-86.
48. Фінансова інфраструктура України: стан. проблеми і перспективи розвитку: монографія; за заг. ред. В.М.Опаріна, В.М.Федосова. К.: КНЕУ. 2016. 695 с.
49. Швабій К.І. Регулятивна ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Фінанси України*. 2013. № 4. С. 27–44.
50. Швабій К. І. Модернізація системи оподаткування доходів населення України : автореф. дис... д-ра. екон. наук : 08.00.08. Нац. ун-т держ. податкової служби України. Ірпінь, 2015. 39 с.
51. Швець Ю. О., Бахметова Я. Ю. Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи в Україні та ЄС. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 771–775.
52. Юрій С. І. Бюджетна система. Вишкіл студії: навч. посіб. С. І. Юрій, О. П. Кириленко, В. Г. Дем'янишин; Тернопіль: Економічна думка, 2010. 424 с.
53. Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. 2016. Вип. 1. С. 215-224.

ДОДАТКИ

Додаток А

Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2021 р. (млн. грн.)			
на 31.12.2021 (за 2021 р.)	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього		1296852,9	100.00%
Податкові надходження	10000000	1107090,9	85.37%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	285307,0	22.00%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	137555,2	10.61%
Податок на прибуток підприємств	11020000	147751,7	11.39%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	80749,4	6.23%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	698940,4	53.90%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	82858,4	6.39%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	79592,8	6.14%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	155774,8	12.01%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	14070000	380714,4	29.36%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	38177,2	2.94%
Ввізне мито	15010000	36854,9	2.84%
Вивізне мито	15020000	1322,3	0.10%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	17000000	0,5	0.00%
Інші податки та збори	19000000	3916,5	0.30%
Неподаткові надходження	20000000	175358,0	13.52%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	56021,9	4.32%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	12975,5	1.00%
Інші неподаткові надходження	24000000	17994,9	1.39%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	88365,7	6.81%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	328,7	0.03%
Надходження від продажу основного капіталу	31000000	49,3	0.00%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	32000000	250,3	0.02%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	33000000	29,0	0.00%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	1289,9	0.10%
Цільові фонди	50000000	209,4	0.02%
Офіційні трансферти	40000000	12576,1	0.97%

Продовження додатку А

Доходи зведеного бюджету України за статтями доходів в 2021 р. (млн. грн.)			
на 31.12.2021 (за 2021 р.)	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього (без урахування міжбюджетних трансфертів)		1662242,7	100.00%
Податкові надходження	100000000	1453804,1	87.46%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	110000000	513630,0	30.90%
Податок на доходи фізичних осіб	110100000	349785,5	21.04%
Податок на прибуток підприємств	110200000	163844,5	9.86%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	130000000	89318,5	5.37%
Внутрішні податки на товари та послуги	140000000	716789,5	43.12%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	140200000	85044,3	5.12%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	140300000	87019,7	5.24%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	140600000	155774,8	9.37%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	140700000	380714,4	22.90%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	150000000	38177,2	2.30%
Ввізне мито	150100000	36854,9	2.22%
Вивізне мито	150200000	1322,3	0.08%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	170000000	0,5	0.00%
Місцеві податки та збори	180000000	89896,6	5.41%
у т.ч. Єдиний податок	180500000	46282,4	2.78%
Інші податки та збори	190000000	5991,4	0.36%
Неподаткові надходження	200000000	202541,0	12.18%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	210000000	57700,3	3.47%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	220000000	17778,9	1.07%
Інші неподаткові надходження	240000000	19806,5	1.19%
Власні надходження бюджетних установ	250000000	107255,2	6.45%
Доходи від операцій з капіталом	300000000	3790,9	0.23%
Надходження від продажу основного капіталу	310000000	1280,4	0.08%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	320000000	250,3	0.02%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	330000000	2260,2	0.14%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	420000000	1325,9	0.08%
Цільові фонди	500000000	780,8	0.05%
Офіційні трансферти	400000000	1325,9	0.08%

Додаток Б

Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2022 р. (млн. грн.)			
на 1.01.2023	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього		1787395,6	100.00%
Податкові надходження	100000000	949764,4	53.14%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	110000000	265477,1	14.85%
Податок на доходи фізичних осіб	110100000	148427,3	8.30%
Податок на прибуток підприємств	110200000	117049,9	6.55%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	130000000	85365,0	4.78%
Внутрішні податки на товари та послуги	140000000	569353,8	31.85%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	140200000	60699,1	3.40%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	140300000	41653,8	2.33%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	140600000	213948,0	11.97%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	140700000	253053,0	14.16%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	150000000	26246,0	1.47%
Інші податки та збори	190000000	3322,4	0.19%
Неподаткові надходження	200000000	346327,7	19.38%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	210000000	87172,4	4.88%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	220000000	8166,1	0.46%
Інші неподаткові надходження	240000000	16147,0	0.90%
Власні надходження бюджетних установ	250000000	234842,3	13.14%
Доходи від операцій з капіталом	300000000	611,0	0.03%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	420000000	481090,7	26.92%
Цільові фонди	500000000	136,2	0.01%
Офіційні трансфери	400000000	9465,6	0.53%

Продовження додатку Б

Доходи зведеного бюджету України за статтями доходів в 2022 р. (млн. грн.)			
на 1.01.2023	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього (без урахування міжбюджетних трансфертів)		2196273,3	100.00%
Податкові надходження	100000000	1343225,0	61.16%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	110000000	551234,4	25.10%
Податок на доходи фізичних осіб	110100000	420672,6	19.15%
Податок на прибуток підприємств	110200000	130561,8	5.94%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	130000000	94106,0	4.28%
Внутрішні податки на товари та послуги	140000000	582435,3	26.52%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	140200000	61130,8	2.78%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	140300000	44084,4	2.01%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	140600000	213948,0	9.74%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	140700000	253053,0	11.52%
Місцеві податки та збори	180000000	84305,1	3.84%
у т.ч. Єдиний податок	180500000	47226,1	2.15%
Інші податки та збори	190000000	4898,0	0.22%
Неподаткові надходження	200000000	368368,9	16.77%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	210000000	88484,5	4.03%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	220000000	12437,4	0.57%
Інші неподаткові надходження	240000000	17341,3	0.79%
Власні надходження бюджетних установ	250000000	250105,8	11.39%
Доходи від операцій з капіталом	300000000	2887,0	0.13%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	420000000	481314,0	21.92%
Цільові фонди	500000000	478,5	0.02%

Додаток В

Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2023 р. (млн. грн.)			
на 1.01.2024	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього		2671998,0	100.00%
Податкові надходження	10000000	1203544,1	45.04%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	350781,9	13.13%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	206944,8	7.74%
Податок на прибуток підприємств	11020000	143837,1	5.38%
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	60327,7	2.26%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	748143,9	28.00%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	92583,9	3.46%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	74762,7	2.80%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	214639,3	8.03%
Податок на додану вартість з імпортних товарів	14070000	366158,0	13.70%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	40559,4	1.52%
Інші податки та збори	19000000	3731,1	0.14%
Неподаткові надходження	20000000	991601,7	37.11%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	123912,4	4.64%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	14257,6	0.53%
Інші неподаткові надходження	24000000	41025,8	1.54%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	812405,9	30.40%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	100,3	0.00%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	433404,5	16.22%
Цільові фонди	50000000	432,1	0.02%
Офіційні трансферти	40000000	42915,3	1.61%

Продовження додатку В

Доходи зведеного бюджету України за статтями доходів в 2023 р. (млн. грн.)			
на 1.01.2024	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього (без урахування міжбюджетних трансфертів)		3104306,6	100.00%
Податкові надходження	100000000	1638085,0	52.77%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	110000000	655633,4	21.12%
Податок на доходи фізичних осіб	110100000	496343,0	15.99%
Податок на прибуток підприємств	110200000	159290,4	5.13%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	130000000	66310,0	2.14%
Внутрішні податки на товари та послуги	140000000	770543,2	24.82%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	140200000	94328,3	3.04%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	140300000	81388,1	2.62%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	140600000	214639,3	6.91%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	140700000	366158,0	11.80%
Місцеві податки та збори	180000000	100008,8	3.22%
у т.ч. Єдиний податок	180500000	55805,4	1.80%
Інші податки та збори	190000000	5029,9	0.16%
Неподаткові надходження	200000000	1028113,1	33.12%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	210000000	125690,0	4.05%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	220000000	19555,9	0.63%
Інші неподаткові надходження	240000000	42986,5	1.38%
Власні надходження бюджетних установ	250000000	839880,6	27.06%
Доходи від операцій з капіталом	300000000	3722,2	0.12%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	420000000	433602,4	13.97%
Цільові фонди	500000000	783,9	0.03%

Додаток Д
Таблиця Д.1

Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2023 рр. (млн. грн.)

	Номінальний ВВП (в фактичних цінах)	Реальний ВВП (в цінах попереднього року)	Різниця (реальний – номінальний)	
2012	1408889	1304064	-104825	-7.4%
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0%
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5%
2020	4194102	3818456	-375646	-9.0%
2021	5459574	4363582	-1095992	-20.1%
2022	5191028	3865780	-1325248	-25.5%
2023	6537825	5518062	-1019763	-15.6%